

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní humanitární a sociální práce

Tereza Kadavá

**Řeckokatolická farnost v Olomouci a její působení na
integraci cizinců**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v seznamu bibliografie.

V Olomouci dne 24. června 2014

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogate Kusz, Ph.D. za cenné rady a doporučení, vstřícnost a ochotu. Dále bych také ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Migrace v České republice.....	9
1.1 Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe.....	9
1.2 Cizinci v Olomouckém kraji	10
1.3 Teorie migračních sítí	12
2 Křesťanský postoj církví k migraci	13
2.1 Biblické odkazy.....	13
2.2 Poselství svatého otce Františka.....	14
2.3 Erga Migrantes Caritas Christi, o Kristově lásce k migrantům	14
2.3.1 Církev jako místo přijetí druhých v oprávněné různosti.....	15
2.3.2 Pastorační péče o cizince	16
3 Farnost a její funkce.....	17
3.1 Základní prvky života farnosti	17
3.2 Konkretizace úkolů farnosti	17
4 Integrace cizinců prostřednictvím církve.....	19
4.1 Migrant a církevní společenství	20
4.2 Budování sociálních sítí	21
4.3 Výhody participace na náboženských aktivitách	22
4.3.1 Zaměstnání.....	22
4.3.2 Sociální kapitál	23

4.3.3	Volný čas	23
5	Náboženství a migrace	24
5.1	Osobní identita a náboženství	24
5.2	Vliv náboženství na migrační proces	29
5.3	Spiritualita, migrace a integrace.....	30
5.3.1	Dopady náboženské participace na náboženském životě pro nové migranty	31
5.3.2	Role církve v přijímající zemi	32
5.4	Role církve pro migranty z Ukrajiny v České republice.....	33
5.5	Spolupráce mezi církvemi.....	34
	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	36
6	Metodologie výzkumu	36
6.1	Cíl výzkumu, výzkumné otázky.....	36
6.2	Výběr vzorku.....	37
6.3	Technika sběru dat	37
6.4	Zpracování dat.....	37
7	Výsledky	39
7.1	Naplňování úkolů farnosti.....	39
7.1.1	Svědectví víry	39
7.1.2	Bohoslužba.....	39
7.1.3	Služba druhým	40
7.1.4	Společenství	40
7.2	Migrant a církevní společenství	41

7.2.1	Získávání potřebných informací	41
7.2.2	Pastorační péče, ukotvená v požadavcích dokumenty Erga Migrantes Caritas Christi	42
7.2.3	Vývoj participace na aktivitách farnosti v migraci	42
7.2.4	Změny náboženských rituálů - oboustranný proces	43
7.2.5	Integrace cizinců	43
7.3	Spolupráce mezi církvemi	44
8	Shrnutí a doporučení pro další výzkum	Chyba! Záložka není definována.
	Závěr	47
	Bibliografie	48
	Seznam použitých zkratk	53
	Seznam tabulek	54
	Přílohy	55

Úvod

Vztah mezi náboženskou participací cizinců a jejich integrací do společnosti přijímající země skrze tyto činnosti, je předmětem zájmu zahraničních i českých odborníků z oblasti migračních studií a náboženství, ačkoli počet výzkumných studií v českém prostředí na toto téma zatím není příliš rozsáhlý. Korelace mezi účastí cizinců na aktivitách církevních shromáždění a jejich snazší integrací do společnosti se ukazují hned z několika provedených výzkumů (projekt MIRACLE provedený organizací Churches Commission for Migration in Europe, výzkumy z USA provedené Jacqueline Hagan a Helen Rose Ebaugh, v českém prostředí pak třeba výstupy studie Evy Pavlíkové a Karla Sládka).

Tato práce si klade za cíl zjistit, zda řeckokatolická farnost Olomouc využívá svých aktivit a činností k usnadnění integrace cizinců, především těch, kteří přicházejí do Olomouce a jejího okolí z Ukrajiny. Jak uvádí mnozí autoři, například výše zmiňované Hagan s Ebaugh, skrze činnosti církevních organizací může být dosaženo usnadnění přístupu pro migranty do většinové společnosti přijímající země. Cizinci často po zkušenosti migrace hledají v nové zemi něco blízkého, známého, co jim poskytne oporu a jistotu v situacích, kdy se téměř vše, co jim bylo důvěrně známé, mění a vyžaduje čas, aby v novém prostředí získali zpět ztracenou rovnováhu. Pro migranty, kteří participují na životě víry, může být takovýmto místem církevní společenství. Pokud se začnou kromě participace na bohoslužbách účastnit i dalších aktivit, církevní společenství se pak stávají prostorem, kde se migranti seznamují se členy přijímající společnosti, kteří nejsou ve službách imigračních či jiných úřadů a jsou tedy potenciálním prostorem pro budování nových sociálních vazeb, navazování vztahů a vytváření sítí. Dalším cílem je zjistit, jakým způsobem řeckokatolická farnost naplňuje své poslání vůči cizincům, které jim stanovuje církevní učení.

Protože na Olomoucku tvoří převážnou většinu migrantů cizinci přicházející z Ukrajiny, zaměřila jsem se ve své práci na řeckokatolickou farnost v Olomouci.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. v první, teoretické části, je nastíněna problematika, představeno propojení a vliv, který má účast na aktivitách církve na integraci cizinců do společnosti přijímající země. Praktická část pak na empirickém kvalitativním výzkumu ukazuje, jakým způsobem využívá řeckokatolická církev v Olomouci svých aktivit k usnadnění integrace cizinců, převážně migrantů z Ukrajiny, do české společnosti.

První kapitola se věnuje představení podílu migrantů z různých zemí na populaci České republiky a konkrétně v Olomouckém kraji. v rámci druhé kapitoly je ukázán postoj křesťanství k migraci. Protože řeckokatolická církev uznává svrchovanost Svatého stolce, jsou zde zahrnuty i prohlášení svatého otce Františka ke Světovému dni migrantů a představena encyklika svatého Jana Pavla II. *Erga Migrantes Caritas Christi*, o Kristově lásce k migrantům, která vysvětluje a určuje postoj církve k osobám, které migrují. Třetí kapitola je úvodem do úkolů, které má farnost, jejich naplňování řeckokatolickou farností v Olomouci je pak reflektováno v praktické části. Čtvrtá a pátá kapitola se věnují vztahu mezi náboženskou participací a snazší integrací pro cizince, představeny jsou v nich přínosy i nevýhody, které náboženská participace může migrantům přinášet. Jedna z podkapitol se pak konkrétně věnuje migrantům z Ukrajiny a roli náboženství v jejich životě po zkušenosti migrace.

V praktické části je představena zvolená výzkumná metoda, cíl práce a výzkumné otázky, technika sběru dat a jejich následné zpracování. Následuje samotný výzkum a jeho závěry.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Migrace v České republice

V České republice, podle statistik OSN, tvoří migranti k roku 2010 4,4 % celkové populace, v rámci celé Evropy pak počty migrantů dosahují 9,5 %.¹

Podle údajů, které zveřejnila Vláda České republiky v rámci Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č. 6 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Společné soužití v roce 2012, činí k 31. prosinci 2010 celkový počet cizinců s povoleným pobytem na území České republiky 425 301 cizinců (Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č. 6 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Společné soužití v roce 2012, s. 5). v rámci integrace cizinců v České republice se zaměřuje na občany třetích zemí, tedy občany mimo země Evropské unie, kteří *nejsou žadateli ani poživateli mezinárodní ochrany, a ve výjimečných krizových případech také občané EU* (Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č. 6 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Společné soužití v roce 2012, s. 4). Nejsilněji jsou v cílové skupině integrace cizinců zastoupeni cizinci z Ukrajiny, z celkového počtu tvoří téměř polovinu (Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č. 6 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Společné soužití v roce 2012, s. 5).

V rámci mé práce, která se zaměřuje na integraci cizinců prostřednictvím církve, nečiním rozdíl mezi kategoriemi cizinec s povoleným pobytem, cizinec pobývajících na území České republiky ilegálně, ale souhrnně označuji obě tyto kategorie pod pojmem migranti. Pro církevní organizace není právní status a legalita pobytu cizinců na území České republiky rozhodujícím faktorem pro jejich přijetí a začlenění do svých struktur.

1.1 Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe

O Příručce o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe (dále jen Příručka o integraci), vydané roku 2005 Evropskou komisí, se zmiňuji především proto, že se jedná o dokument, který je společný všem členským zemím Evropské unie a určuje jejich směřování ve vztahu k integraci cizinců, ale také proto, že jsou zde jmenovitě

¹ v rámci regionu Evropa je ve statistikách zahrnuta také Ruská federace.

zmíněny náboženské organizace jako jeden z účastníků přispívající k úspěšné integraci cizinců do společnosti. v Příručce o integraci je jako hlavní společný cíl integrace stanoveno, pomoci migrantům dosáhnout soběstačnosti, která bude prostupovat všechny sféry života. Ačkoli se jako primární jeví snaha jednotlivých členských států Evropské unie integrovat migranty především z hlediska sociálně ekonomického, Evropská komise i vlády členských států rozšířily svou pozornost i na oblast občanskou, kulturní a politickou a sféru osobní integrace. Integrace nemůže být nikdy jednosměrným procesem, proto by se rozhodně neměli opomíjet postoje členů přijímající společnosti (Příručka o integraci, 2005, s. 10). Není možné zúžit integrační aktivity pouze na dva aktéry, tedy stát a migranta – v integračním procesu figuruje celá řada dalších účastníků, kteří svou činností nemalou měrou napomáhají úspěšné integraci. Těmito dalšími účastníky rozumíme nestátní neziskové organizace, náboženské organizace, občanskou společnost, odborové svazy či sdružení, zakládaná samotnými migranty. v neposlední řadě zde svou roli hrají také sdělovací prostředky, které způsobem, jakým o cizincích informují, formují obraz a výrazně ovlivňují postoje velké části veřejnosti. Právě otevřenost ze strany veřejnosti a politika dobrých sousedských vztahů jsou podle Příručky o integraci hlavními prvky, díky kterým je možné dosáhnout úspěšné integrace (s. 11).

1.2 Cizinci v Olomouckém kraji

V Olomouckém kraji se počet cizinců během posledních let příliš nemění a i početní zastoupení jednotlivých národností zůstává přibližně stejné. Největší procento cizinců, přicházejících mimo země Evropské unie, tvoří cizinci přicházející z Ukrajiny a Vietnamu. v následujících dvou tabulkách jsou uvedeny údaje Českého statistického úřadu, které se vztahují k počtu cizinců v Olomouckém kraji, ukazují, jak se tato čísla vyvíjela v čase a představují také rozdělení cizinců podle národností a věkové škály.

Tabulka 1: Počet cizinců podle ČSÚ – Olomoucký kraj

	2008	2009	2010	2011	2012
Cizinci celkem k 31.12.	9 909	9 440	9 465	9 765	9 807
Z toho muži	5 862	5 349	5 266	5 488	5 502
Z toho státní občanství země EU	4 398	4 371	4 318	4 558	4 654

Tabulka 2: Vybrané údaje za Olomoucký kraj – cizinci, stav k 31.12. (Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR)

	2009	2010	2011	2012
Cizinci bez osob s platným azylem	9 440	9 465	9 765	9 807
v tom muži	5 349	5 266	5 488	5 502
ženy	4 091	4 199	4 277	4 305
z toho státní občanství:				
země Evropské unie¹⁾	4 371	4 318	4 558	4 654
z toho Slovensko	2 739	2 677	2 826	2 881
Ukrajina	2 092	2 046	2 057	1 943
Vietnam	1 185	1 288	1 281	1 325
v tom ve věku (%)				
0 - 14 let	7.4	7.7	7.3	7.3
15 - 64 let	88.4	87.6	87.7	87.4
65 a více let (vč. nezjištěno)	4.2	4.6	5.0	5.3

¹⁾ do roku 2004 občané zemí EU25, od roku 2005 občané zemí EU27

²⁾ Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR

1.3 Teorie migračních sítí

Teorií migrace existuje celá řada, pro studium role náboženství v průběhu migračního procesu a jejího významu při usazování se migrantů v přijímající zemi je však velmi významná především jedna z nich, a to teorie migračních sítí. Největší část migrantů ze třetích zemí, tedy mimo rámec Evropské unie, tvoří lidé, kteří odchází do České republiky z Ukrajiny. Často využívají migračních sítí, navazují na migrační vlny, které odešli do České republiky před nimi a nechávají si od nich poradit, jak řešit problémy, se kterými se potkávají a zároveň jim ostatní migranti ukazují i cesty, jak se zapojovat do české společnosti.

Sítěmi se rozumí interpersonální vztahy, které navzájem propojují migranty v přijímajících zemích s jejich původními komunitami. Migrační sítě se stávají činitelem migrace, protože nejen nabízejí a poskytují pomoc migrantům při samotné migraci a to po stránce sociální, ekonomické a emoční, ale dále mají vliv i na způsob, jakým se bude jedinec chovat po migraci. v neposlední řadě pak tyto sítě působí také jako strategie integrace jedince i skupiny, nejen do oblasti ekonomické (Light et al, 1989, podle Drbohlav, Uherek, 2007, s. 132).

Jak uvádí Tilly (1990, podle Nešpor, Václavík, 2008, s. 242) „nemigrují jednotlivci, ale sociální sítě“, prvotní migrace tedy výrazně usnadňuje následný příchod dalších osob, ať již jsou ze stejného prostředí nebo jsou navzájem propojeni jinými sociálními a symbolickými pouty, do kterých jsou zahrnuta i pouta náboženská.

Koncept migračních sítí je v poslední době transformován do konceptu transnacionalizace (*transnational social spaces*). Teorie zaměřuje svou pozornost na rozličné interpersonální vztahy, které překračují hranice jednotlivých států a skrze ekonomické, politické a socio-kulturní aktivity, umožňují budování pevných svazků mezi zeměmi, které migranti opustili a ve kterých se poté usadili (Drbohlav, Uherek, 2007, s. 133).

2 Křesťanský postoj církví k migraci

Na Olomoucku tvoří největší procento migranti z Ukrajiny, mezi kterými je nejsilnějším vyznáním řeckokatolická církev nebo pravoslaví. Obě tyto denominace jsou křesťanskými církvemi, proto v této kapitole představím napřed obecný postoj církve, vycházející z odkazů Písma svatého a celé historie křesťanství. v České republice jsou řečtí katolíci shromážděni do apoštolského exarchátu, který je v jurisdikci podřízen přímo římskému papeži (Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v České republice, nedatováno). Proto v následující podkapitole představím současný postoj k migraci a samotným migrantům, který církvi určuje Svatý otec František. Celou poslední podkapitolu pak věnuji představení encykliky papeže Jana Pavla II. *Erga Migrantes Caritas Christi*, o Kristově lásce k migrantům, která je důležitým dokumentem, který vzešel z Vatikánu a významně apeluje na církve a poskytuje návod, jak pohlížet na migraci, jakým způsobem přistupovat k migrujícím lidem a jak jim být nápomocni při integraci do přijímající společnosti.

2.1 Biblické odkazy

Migrace provází celé dějiny církve - začala odchodem Židů z egyptského otroctví, a tento exodus dal počátek lidu Smlouvy. Coonan upozorňuje, že mezi postoji Starého a Nového zákona došlo ke změně etického/morální paradigmatu - učení Starého zákona v postoji k cizincům zdůrazňuje shodnost osudu migrantů s historií židovského národa, který byl sám, před vyvedením z egyptského otroctví, cizincem bez své vlastní země. Nový zákon oproti tomu staví před křesťany v podobě každého cizince, kterého potkávají, samotného Krista, když říká, *byl jsem na cestě, a ujali jste se mě* (Mt 25,35) (Coonan, 2000, s. 110 – 111).

Po otevřenosti a pomoci vůči cizincům nabádá apoštoly a jejich následovníky například List Římanům - *sdílejte se s bratřími v jejich nouzi, ochotně poskytněte pohostinství* (Řím 12,13) nebo v Listu Židům - *s láskou přijímejte i ty, kdo přicházejí odjinud – tak někteří, aniž to tušili, měli za hosty anděly* (Žid 13,2).

I ve 3. listu svatého Jana jsou křesťané nabádáni, aby se ujímali bratrů, kteří přišli z jiných částí země (3 Jan, 5-7). v listu Timoteovi a Titovi je pak pohostinnost jmenována jako jedna z povinných vlastností episkopů, tedy biskupů.

2.2 Poselství svatého otce Františka

Na odkazy Písma Svatého týkající se postojů církve k otázkám migrace navazuje ve svých prohlášeních i Svatý otec František, který ve svém poselství ke Světovému dni migrantů z 19. ledna 2014, zdůrazňuje migraci, přes všechny její negativní rysy², jako prostor, ve kterém se projevuje touha lidstva po jednotě, spravedlnosti, respektu, důstojnosti a jedinečnosti každého lidského jedince. Svatý otec vyzývá celé společenství k otevřenosti vůči cizincům, ke skutečnému a otevřenému setkávání se s nimi, odhození nezájmu a lhostejnosti, překonávání předsudků a strachu o ztrátu vlastních kulturních tradic, sociálních jistot, které v lidech často nevhodným způsobem ještě podporují jednostranně zabarvené zprávy sdělovacích prostředků. Celá společnost by se měla snažit vědomě změnit postoj k migrantům od vyloučení naopak na *kulturu setkání*, skrze kterou bude možné nastolit spravedlivější křesťanskou společnost, ve kterém každý migrant nebude vnímán jako zátěž či problém, ale jako obraz samotného Boha.

2.3 Erga Migrantes Caritas Christi, o Kristově lásce k migrantům

Problematice migrace se věnoval také papež Jan Pavel II., který jí dedikoval celou svou encykliku Erga Migrantes Caritas Christi, o Kristově lásce k migrantům. Podle něj je možné vnímat migraci i jako příležitost pro hlubší vzájemné poznávání a také příležitost k otevření vzájemného dialogu, tvorby a prožívání společenství a v neposlední řadě také jako okolnost umožňující integraci. Společenství s migrujícími je určitým přechodem od monokulturní k multikulturní společnosti, ve které Jan Pavel II. spatřuje možnost, jak uskutečnit na zemi Boží plán univerzálního společenství. Papež ve své encyklice také vyzývá k *ohleduplné pozornosti* ze strany církve k migrujícím osobám, nabádá k pozornému vnímání potřeb, solidaritě a bratrství (Papežská rada pro pastorační migraci a lidí na cestách, 2006, oddíl 9). Jak uvádí Jan Pavel II., *cizinci jsou také viditelným znamením a důležitou připomínkou univerzalizmu, který je konstitutivním prvkem katolické církve* (Papežská rada pro pastorační migraci a lidí na cestách, 2006, oddíl 17).

² Příkladem negativních aspektů může být velký socio-ekonomický rozdíl mezi jednotlivými státy, spojení migrace s vykořisťováním a chudobou, která nejenže lidi nutí hledat lepší místo pro život, ale která pro migranty v zemi, do které přišli, bohužel často zůstává smutnou a znepokojující realitou.

Dříve bylo zvykem, že spolu se skupinou, která migrovala za účelem kolonizovat nova území, odcházel do nové země i klérus. Od poloviny 19. století přešla péče a služba migrujícím na řeholní kongregace. Roku 1914 byla dekretem Ethnografica studia stanovena místní církve jako organizace pečující o migrující osoby a zároveň je v tomto dokumentu i doporučena příprava pro osoby pracující s migranty, na úrovni jazykové, kulturní a pastorační. Po II. světové válce se vzhledem k velkému počtu migrantů přicházejících z mnohých východních katolických církví bylo potřeba vydat dokument, který by na jedné straně shromáždil dosavadní nařízení, ale také by se zaměřoval na systematickou pastorační. Apoštolská konstituce *Exsul familia*, kterou vydal papež Pius XII. 1. srpna 1952, se stala prvním dokumentem, který shrnoval postupy a teorie pro pastorační migrantů, zohledněné jak z historického, tak z kanonického hlediska (Papežská rada pro pastorační migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 19 – 20).

2.3.1 Církev jako místo přijetí druhých v oprávněné různosti

II. vatikánský koncil zdůraznil, že věřící jsou povinováni nabízet migrantům svou pomoc a to především prostřednictvím své blízkosti a budování vztahů s migrujícími, tím, že se jim stanou bližními (Papežská rada pro pastorační migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 21).

V encyklice zdůrazňuje papež Jan Pavel II. církev jako místo, ve které musí najít všichni jednotu, skrze kterou naleznou sílu překonávat rozdělení a jejich vzájemné rozdíly nebudou důvodem ke svárům či roztržkám, ale naopak budou vést ke společenství, ve kterém bude uskutečňováno vzájemné přijetí druhého v jeho *oprávněné různosti* (Papežská rada pro pastorační migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 27). *Pastorační péče o migranty vyžaduje přijetí, úctu, ochranu, podporu a opravdovou lásku ke každé osobě a jejím náboženským a kulturním výrazům* (Papežská rada pro pastorační migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 28).

V encyklice papež zdůrazňuje církev jako místo, kde jednota vítězí nad odlišnostmi, ať již z důvodů rozdílné ideologie či etnické příslušnosti, tato svornost stojí nade vším, co lidi rozděluje, a lidem zcela bez rozdílu hlásá nutnost směřovat k pravdě, skrze *spravedlivé vztahy, dialog a vzájemné přijetí*. Cílem nemá být unifikace všech lidí, ale otevření se univerzální logice bez pozbytí pozitivních charakteristik každého jedince (Papežská rada pro pastorační migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 34).

2.3.2 Pastorační péče o cizince

Papež poukazuje na důležitost „inkulturace“, podle něj by nebylo možné *evangelizovat bez předchozího vstoupení do hlubokého dialogu s ostatními kulturami* (Papežská rada pro pastorační práci migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 36). Tento dialog začíná nasloucháním, přibližováním se, poznáváním a vnímáním těch, kterým se radostná zpráva hlásá. Je třeba si být vědom kulturních odlišností, vyjadřovat jim respekt a prokazovat toleranci těmto odlišnostem. Skrze pozornost k evangeliu je projeována pozornost také lidem a jejich, často z jiných stran opomíjených, důstojnosti a svobodě. v rámci dialogu je třeba podporovat je v jejich integritě (Papežská rada pro pastorační práci migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 34 - 36).

Církev v odkazu na II. vatikánský koncil realizuje svou pastorační činnost jako společenství - *communio*, poslání - *missio* a jako Boží lid a Boží rodina, tajemství, svátost, mystické tělo chrám Ducha. Poslání směřuje církevní službu k druhému člověku, ale sama církev se nechává obohacovat tím dobrým, co nachází v jiných tradicích. v pastorační péči je důležitý mateřský jazyk, prostřednictvím kterého migranti navazují na svou tradiční církev a který je jim bližší pro vyjadřování niterných skutečností, zážitků či obav. Papež hovoří o nutnosti, aby věřící spolu s migranty budovali a posilovali v nich a s nimi církev a také vytvářeli společenství víry, naděje, lásky a bohoslužby (Papežská rada pro pastorační práci migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 37 – 38).

3 Farnost a její funkce

Farnost celá či duchovní správce jsou jedním z prvních míst, na která se migrant obrací, když se v nové zemi rozhodne navázat na předchozí duchovní život, který vedl před migrací, nebo v novém prostředí došel ke zjištění, že mu chybí spirituální aspekt života a začíná ho v nové zemi hledat. Farní společenství prochází stejně jako celá společnost změnami. Bylo vytyčeno několik úkolů pro farnosti, aby mohly lépe naplňovat své poslání, nejen na poli duchovním, ale i v rámci služby druhým, kteří potřebují pomoc a cizinci jsou bezesporu jedněmi z nich. Protože kontakt cizinců s církvemi začíná většinou při návštěvě bohoslužby a pokračuje při navazování vztahů s jednotlivými členy farnosti, představím v této kapitole farnost, její úkoly a místo pomoci druhým v rámci jejich aktivit.

3.1 Základní prvky života farnosti

Jaromír Neugebauer vidí pět základních prvků, kterými by každá farnost měla žít. Vedle eucharistie, která umožňuje věřícím setkat se s Kristem, je zde zdůrazněna potřebnost jak modlitby a četby Písma svého, tak i důležitost společenství a společných aktivit tohoto společenství (Neugebauer, 2000, s. 41 – 45). Jak bylo uvedeno již na II. vatikánském koncilu, a to v konstituci o liturgii *Sacrosanctum Concilium* (SC), setkání s Kristem je možné skrze svátosti a Boží slovo, ale také skrze společenství (SC 7, podle Neugebauer, 2000, s. 41).

Farnost je zpřítomněním církve v dané lokalitě a její úkoly jsou tedy shodné s úkoly celé církve. Úkoly církve a tedy i úkoly farnosti jsou čtyři základní, svědectví víry – *martyria*, bohoslužba – *leiturgia*, služba druhým – *diakonia* a v neposlední řadě pak společenství – *koinonia* (Opatrný, 2005).

3.2 Konkretizace úkolů farnosti

Aleš Opatrný shrnuje úkoly farnosti, díky kterým je nejen lidem příjemné být její součástí, ale díky kterým je farnost místem, kde víra jednotlivců naplňuje, roste, sílí a přináší také specifický užitek pro své okolí. Prvním úkolem je pak farnost, jako místo pohostinnosti. Při jejím naplňování je nezbytné, aby člověk, který přichází do farnosti,

byl přijímán. Přijetí má být se vším, čím člověk je, pochopitelně toto přijetí ale nemá stát v cestě snaze o růst člověka a nesmí být bráno jako synonymum souhlasu se zlem. Opatrný varuje před uzavřeností, úzké profilací, protože takovému společenství pak hrozí, že lehčeji přijme i prvky, které nejsou dalece vzdáleny od sektářského smýšlení. Dalším z úkolů farnosti je farnost jako *ohnisko šíření víry*. Aby se do farnosti mohli připojovat další lidé, je nutné, aby byla živým společenstvím, otevřeným, která nabízí přijetí do společenství *intenzivně žité víry*. Není důležité, zda aktivity farnosti jsou většinou společností vnímány jako atraktivní a zda je společnost oceňuje, ale to, z čeho farnost opravdu žije, tedy z Ducha svatého. Třetí úkol, který Opatrný vytyčuje pro farnosti, je farnost jako *prostor života, nesený vírou*. Farnost není jen místem, kde se plní náboženské povinnosti a pak se jedinec navrací zpátky do svého „běžného“ života, ale měla by se stát místem, kde je člověk přijímán, ale kde zároveň sám sebe dává do služeb potřeb druhých. Lidé by neměli předpokládat, že život farnosti bude naprosto bez konfliktů, co je však jejím úkolem, je neshody řešit a přispívat tím tak k růstu jednotlivců i celého společenství. Důraz při plnění tohoto úkolu klade Opatrný na kvalitu a otevřenost komunikace. Stavebními kameny pro život církve i každé jednotlivé farnosti je podle Opatrného Boží slovo, modlitba, ochota k oběti, jak individuální, tak i pro druhého, láska, pokání a liturgie. Liturgie je stěžejní a je vyvrcholením všeho ostatního, ale neměla by být jedinou věcí, která nahradí všechny ostatní úkoly a aktivity farnosti (Opatrný, 2000).

4 Integrace cizinců prostřednictvím církve

Tuto kapitolu bych ráda uvedla slovy biskupského vikáře Řeckokatolické církve v České republice Milana Hanuše (2003, podle Pavlíková, Sládek a kol., 2005, s. 15 - 16).

„Jednou z možných cest, jak integraci cizinců ulehčit, nabízí Církev. Při integraci cizinců nelze totiž společnost dělit na část, která věří a druhou, která nevěří. Navíc i v očích nevěřících má Církev postavení důvěryhodné organizace, která pomáhá lidem v těžkých životních situacích.“

V minulosti se lidé v okamžicích nouze obraceli na svou širší rodinu či komunitu a z nich pak čerpali nejen materiální, ale i sociální a v neposlední řadě i spirituální podporu. Pro migranty, kteří ve většině případů nechávají členy své širší rodiny za sebou v zemi, ze které pocházejí, mohou najít substituci v kostele či chrámu. Členové náboženských skupin často představují obdobu členů výše vzpomínané rodiny, protože stejně jako mezi členy rodiny, neočekávají okamžitou reciprocitu jako základ pro přátelství či sociální směnu. Společně sdílené hodnoty, které propojují komunitu, jsou často dostatečným motivem pro lidi, aby si důvěřovali a poskytovali vzájemně pomoc a podporu, přestože je nepojí dlouhé interpersonální vztahy. Migranti mají stejné spirituální potřeby jako lidé, kteří si zkušeností migrace neprošli. Rozdílem však je, že pro tyto potřeby je velmi užitečné, pokud jsou spojeny se známým jazykovým a kulturním kontextem – proto se migranti často uchylují do vlastních společenství při etnických chrámech a kostelích, kde jsou vztahy mezi členy ještě umocněny tradičními pokrmy a zvyky. Příchozí migranti mají také potřeby sociální a ekonomické, které se potkávají s komunitní službou církví, která má dlouhou tradici a je zaměřena na ty, kteří pomoc potřebují nejvíce. Spojení kulturně blízké duchovní útěchy a materiální asistence zvyšuje lákavost členství a účasti na životě a aktivitách církví pro nově příchozí migranty (Hirschman, 2004, s. 1207 – 1208).

4.1 Migrant a církevní společenství

Jak uvádí Passarelli, církevní společenství patří velmi často mezi první místa, na která se migranti obrací poté, co přijedou do nové země (Passarelli, 2010, s. 8).

Náboženství může sloužit jako propojující prvek pro migranty mezi zemí, kterou opustili a tou, do které přišli. Kromě duchovní podpory fungují církevní společenství často také jako zdroj materiální podpory pro migranty (Passarelli, 2010, s. 7).

Porozumět zkušenostem migrantů s aktivní participací v církvích v rámci Evropy bylo cílem výzkumné studie Project MIRACLE realizované organizací Churches Commission for Migrants in Europe (dále jen CCME)³. Respondenti – migranti, se shodli na důležitosti prvotního přijetí v církvi. Na základě prvního kontaktu si migranti, se kterými byly výzkumné rozhovory vedeny, formovali rozhodnutí, zda církev opustí či budou dále participovat nejen na bohoslužbách a shromážděních, ale i na dalších aktivitách společenství. Být uvítán je prvním krokem v integračním procesu. Skrze to se migranti cítí být součástí komunity a to je základem cesty vstříc integraci. Aby se mohli aktivně zapojit do aktivit církevních společenství, je nutné se napřed seznámit s novým prostředím, které může být velmi odlišné od toho, ze kterého přišli. Velmi pozitivní dopad také má, pokud před migrací byli aktivní na poli náboženských společenství v zemi původu. Důležitým bodem je pro migranty také výběr vhodného společenství a církevní denominace (Passarelli, 2010, s. 4 - 9). Podle autorů výzkumu, jehož cílem bylo zjistit sociální situaci a religiozitu ukrajinských migrantů v České republice, by situace, kdy migranti navštěvují bohoslužby jiné církve, než ke které se hlásí, nebyly zpátky na Ukrajině příliš chápány, ale po zkušenosti migrace je tento trend mezi ukrajinskými migranty zcela běžný a v drtivé většině zcela neproblematizovaný. Jak uvádí Pavlíková, Sládek a kolektiv, tato charakteristika provází nejen migraci Ukrajinců do České republiky, ale jakoukoli migraci (Pavlíková, Sládek a kol., 2005, s. 41).

³ Churches Commission for Migrants in Europe (CCME) je ekumenickou organizací, která pomáhá jednotlivým církvím v odpovědi na povolání, které bylo vysloveno na několika místech Bible, tedy závazky vůči cizincům. CCME usiluje o ustavení inkluzivní politiky v Evropě i na mezinárodní úrovni.

4.2 Budování sociálních sítí

Přínos, který migrantům přináší zapojení se do aktivit náboženského společenství, je i v budování sociálních sítí. Zpočátku si cizinci vytvářejí sítě především v rámci samotného společenství, ale s prohlubujícími se vztahy dochází k jejich rozšiřování mimo oblast církevního společenství.

Tyto sítě poskytují nejen praktickou podporu, ale slouží i jako prostředek získávání a sdílení informací, jako například při hledání zaměstnání, ale i oporu emocionální, a migrantovi je jejich prostřednictvím poskytována i zpětná vazba. Sítě se skládají z lidí, kteří mohou migrantovi poskytnout četné zdroje, kontakty, tipy a rady pro snadnější dosažení cílů, které má migrant vytyčené. Prostřednictvím procesu tvorby a udržování sítí je usnadňována integrace migrantů do přijímající společnosti. Čím více lidí migrantova síť obsahuje, tím je integrace snadnější a z časové perspektivy i rychlejší. Vztahy mají být oboustranné, počet takových vztahů pak určuje hustotu sítě, velmi hustá síť je výhodná pro emocionální podporu, pro získávání nejrůznějších informací a dalších rozšiřování sítí, je však naopak dobré, když je hustota sítě nižší. Nižší hustota sociální sítě pak také umožňuje, aby byla více rozmanitá a různorodá. Vztahy by měly být intenzivní a proto je podstatné, jak dlouho vztahy v rámci sociálních sítí trvají, platí zde, že čím více, tím lépe (Logger, Oxenberg, Peterson, Hervertová, 2007, s. 211 - 213).

Po zkušenosti migrace je církev stejné, či blízké denominace, již navštěvovali v zemi původu, místem, kde mohou migranti nacházet jistotu, pocit blízkého prostředí a uniknout tak na chvíli z pocitů nejistoty ze světa kolem nich, kterému zatím příliš nerozumí. Církev je místem, kde často poprvé potkávají a navazují vztahy s ostatními lidmi, ať již s těmi s podobným osudem, jako jsou oni, či s lidmi z přijímající společnosti. U migrantů, pro které hraje nejvýznamnější roli samotná víra, církev a účast na bohoslužbách, je jejich účast na bohoslužbách pravidelná, ale kontakt s ostatními lidmi během slavení bohoslužeb či po nich, je pro ně druhořadý. U části migrantů převažuje možnost navazování kontaktu s lidmi nad spirituálními aspekty participace na bohoslužbách. Řada ukrajinských migrantů uvádí, že církev je pro ně místem, kde při bohoslužbách poznávají nové lidi, kteří jim pak mohou pomoci v získávání další sociálních kontaktů a rozšiřování sociálních sítí, nebo se setkávají se svými známými, z nichž někteří prošli také zkušeností migrace a tak s nimi mohou konzultovat svou situaci, radit se o způsobech řešení běžných problémů, například

v otázce bydlení, zaměstnání nebo oficiálních dokumentů, které jsou po nich vyžadovány (Pavlíková, Sládek a kol., 2009, s. 42 – 43).

4.3 Výhody participace na náboženských aktivitách

Nad hodnotou náboženství se většinou uvažuje převážně ve spirituální rovině, je zde však i mnoho sociálních a ekonomických výhod vycházejících z participace v náboženských organizacích. Tyto aspekty náboženské participace jsou především významné pro migranty, protože ti mají po příchodu do nové země celou řadu potřeb, ale oproti tomu většinou jen velmi málo zdrojů. Bodnar poukazuje na příklad etnických církví v USA, které se snaží nabízet pomoc v naplňování sociálních a ekonomických potřeb svých členů, včetně poskytování informací o bydlení, sociálních a ekonomických příležitostech, které by jim pomohly lépe se začlenit do společnosti přijímající země (Bodnar, 1985, podle Hirschman, 2004, s. 1224).

K poskytování pomoci migrantům se vyjádřil i papež Jan Pavel II. ve své encyklice *Erga Migrantes Caritas Christi, o Kristově lásce k migrantům*, když upozornil věřící na to, že by se ve svých společenstvích neměli spokojit s tím, když migrantům pouze projeví bratrskou lásku ve formě materiální či duchovní pomoci či podporou politických postojů a programů, které jsou v zájmu jejich důstojné integrace, protože pouze tyto skutky nejsou dostatečné. Křesťané by měli iniciovat a praktikovat skutečnou *kulturu přijetí*, skrze kterou ocení opravdové lidské hodnoty druhých (Papežská rada pro pastorační práci migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 39).

4.3.1 Zaměstnání

Další oblastí, na které Hirschman ukazuje přínos náboženské participace je oblast zaměstnání. Vztah mezi zaměstnáním a náboženskou participací zkoumal Alanezi (2005, podle Connor, 2009, s. 783), který tvrdí, že zapojení migrantů do náboženských aktivit má své vysvětlení v sociálním kapitálu, který migrant získává účastí na životě náboženské komunity. Zdroje, které přicházejí z této participace, představují možnost získání zaměstnání či obchodních styků v rámci ekonomických aktivit určité etnické enklávy, dále pak informace o způsobu začlenění se do života v přijímající společnosti, možnosti v oblasti vzdělávání, trhu práce (Zhou et al, 2002).

4.3.2 Sociální kapitál

Jak uvádí Chen (2008, podle Connor, 2009, s. 783), faktor sociálního kapitálu, který je k dispozici v náboženských organizacích, vede k tomu, že migranti k danému společenství více přilnou a následně pocítují nejen vděk, ale i jistý závazek vůči společenství, které mu bylo nápomocno ve chvílích, kdy téměř bez kontaktů, přišel do nové společnosti. v takovéto situaci pak následně většinou dochází k výraznějšímu přimknutí k církevním organizacím, společenství a lidem v nich. Tato reakce může být ještě výrazně umocněná situací, kdy migranti například získají zaměstnání díky přispění církevní organizace.

4.3.3 Volný čas

Proti této zvýšené náboženské participaci ovšem stojí faktor volného času, který velká řada migrantů nemá prakticky žádný a spolu s kulturním tlakem je pro ně často velmi nesnadné vyčlenit si ve svém náročném dni čas na společné náboženské aktivity a proto u nich dochází naopak k poklesu religiozity (Connor, 2009, s. 783).

Migranti z Ukrajiny, kteří přicházejí do České republiky, většinou naráží na nedostatek času, který značně omezuje jejich účast na náboženských aktivitách v takové míře, v jaké byli zvyklí. Oproti účasti na bohoslužbách několikrát do týdne, jsou vzhledem k pracovnímu vytížení v České republice schopni docházet do kostela jen jednou týdně, v některých případech pak jen v období slavení velkých náboženských svátků (Topinka, Topinka, Janoušková, Kliment, 2010, s. 46).

5 Náboženství a migrace

V úvodu této kapitoly napřed představím roli náboženství v osobním životě jedince. Následně se budu věnovat tomu, k jakým změnám v této oblasti dochází, ve chvíli, kdy jedinec migruje. V této části práce představím také přínos, které má náboženství pro migranty, jak v oblasti osobní identity a jejího zachování, tak i získávání sociální stability či psychologické pomoci a opory, tedy věcí, které lidé po zkušenosti migrace často velmi naléhavě potřebují. Kromě přínosů představuje tato kapitola i nevýhody, které mohou z náboženské participace pro migranty plynout. V předposlední podkapitole je představeno, jakou roli hraje pro migranty, kteří přicházejí do České republiky z Ukrajiny, účast na církvních aktivitách. Poslední kapitola pojednává o nutnosti spolupráce mezi církvemi.

5.1 Osobní identita a náboženství

Émile Durkheim rozlišoval dva druhy náboženství, náboženství soukromé, které vychází z jedincova svobodného a samostatného rozhodnutí a druhé tradiční náboženství, které je praktikováno skupinou, ve které jednatel žije a je pro něj tedy individuálně závazné. Pro Durkheima představuje náboženství formu kolektivního vědomí, vyšlo ze zkušeností, kterými si lidstvo po staletí procházelo a je výrazem kolektivních ideálů, díky kterým může společnost existovat a fungovat (Durkheim, podle Horyna, Pavlincová, 2001, str. 131).

Náboženství je jedním ze základních činitelů osobní a skupinové identity, proto si většina migrujících přináší náboženské vyznání s sebou do přijímající země. Výjimkou jsou pak pochopitelně skupiny migrantů, kteří opouští zemi původu právě z důvodů náboženských (Nešpor, Václavík a kol., 2008, str. 237). Jak uvádí autoři Jackson a Passarelli (2008, s. 26), chování lidí bývá ovlivněno učením církve, tradicí a zvyky, které se k náboženství pojí. Také způsob, jakým jedinci přistupují k životním situacím a ostatním lidem, je náboženstvím ovlivněn. Hodnotový systém je založen na víře a jejím praktikování. Náboženství může být důležitým aspektem identity, kdy náboženské hodnoty zůstávají platné pro osobní život člověka, i když migruje mezi státy. Hmotné věci mohou zůstat za nimi, v zemi původního pobytu, ale svůj náboženský kapitál si migranti nesou s sebou. Náboženství může být důležitou součástí

migrantovy identity i v případě, že před zkušeností migrace se náboženstvím zabýval jen velmi málo. Nová zkušenost, kdy vše zanechal v zemi původu či v předchozí zemi pobytu, včetně rodiny a sociálních kontaktů, vyvolává potřebu chránit svou identitu a v této situaci se náboženství jeví být odpovědí – představuje osobní a sociální stabilitu, na které migrant může stavět. Víra a náboženství se mohou stát nástrojem a příležitostí při budování mezinárodní identity. Migrant má skrze víru příležitost k hledání a nacházení způsobů, jak pro sebe definovat novou identitu, která bude spojovat prvky z obou společností (Jackson, Passarelli, 2008, s. 26). Jak uvádí Hirschman (2004, s. 1207), existuje významný podíl migrantů, kteří se stávají občany přijímající země skrze participaci na náboženských aktivitách.

Náboženství vnímá Beyer (2001, podle Levitt, 2003, s. 848) jako globální společenský systém, který je mezinárodní ve svých postupech, stejně tak jako ekonomie či národní státy. Pro migranty je proto náboženství příležitostí k prožívání jejich života napříč národy.

Smith (1978, podle Hirschman, 2004, s. 1210) připisuje migraci teologizující zkušenost. Kurien (2002, podle Connor, 2009, s. 779) a Warner (1998, podle Connor, 2009, s. 779) uvádějí, že období usazování se v nové zemi, do které migrující přichází, s sebou nese nárůst náboženského uvědomění. Náboženství a náboženská hnutí operují v širokém geografickém kontextu, zahrnují v sobě stále víc homogenizovanou formu uctívání a slavení. Také díky vytváření globálních komunit se mohou migranti zapojit do náboženského hnutí či instituce, kterou znali již ze země původu či předchozího pobytu. Stoupenci si mohou vybrat mezi účastí v celé řadě různých společenství, která přesahují jejich vlastní komunity i kulturu a skrze to následně dochází k transformaci místního náboženského života (Van Dijk, 1997, podle Levitt, 2003, s. 848).

V minulosti zaměřovali výzkumníci svou pozornost především na ekonomické důvody, kterými vysvětlovali rozhodnutí jedince migrovat, ale přehlíželi kulturní kontext migrace, přesněji neuvažovali o roli, jakou hraje v migračním procesu náboženství. Pro část migrantů, při rozhodování se k migraci, představují spirituální zdroje význačný faktor, který má značný podíl na jejich finálním rozhodnutí. Navíc spiritualita má význačný psychologický efekt na snášení těžkostí, které migrační zkušenost nezdědka doprovází. Pro vyhlídky migrantů jsou náboženské instituce velmi důležitým zdrojem (Hagan, Ebaugh, 2003, s. 1146). Psychologického efektu si všímají i Pavlíková a Sládek, kteří upozorňují na sílu modlitby a blahodárný psychologický vliv

církevního společenství na snášení psychicky náročných situací a zvládnání dlouhodobého stresu, kterým migranti často musí čelit (Pavlíková, Sládek a kol., 2009, s. 48).

Hirschman (2004, s. 1228) vymezuje tři činitele, jež vysvětlují participaci migrantů na náboženském životě v přijímající zemi, a těmito faktory jsou útočiště, respekt a zdroje.⁴ Portes a Rumbaut (2006, podle Connor, 2009, s. 780) poukazují na to, že první dva faktory vymezené Hirschmanem, korelují Durkheimovou teorií anomie⁵. Útočiště nacházejí migranti ve chvíli, kdy se zapojí do života náboženské komunity a ty pak přinášejí participujícím migrantům pocity hrdosti a jsou často i zdrojem sebevědomí, které je mnohdy v důsledku ostatních dopadů migrující zkušenosti značně sníženo. Tato pozitiva se objevují zvláště v případech, když kongregace, do které migrant přichází, je etnicky či jazykově shodná či velmi blízká s náboženskou komunitou v zemi, kterou opustil. Proces, míra i způsoby integrace se u každého jedince liší. Pro mnoho migrantů vede zkušenost migrace ke snaze hledat něco stabilního a náboženská participace jim může pomoci vyplnit prázdný prostor, který zůstává po rodině, kterou migrant nechal za sebou, po rodném jazyce, blízké komunitě (Hirschman, 2004, s. 1228). Connor (2009, s. 780) pak dále upozorňuje, že zdroje, které vidí Hirschman (2004) jako třetí z faktorů náboženské participace migrantů, se překrývají s teorií Maxe Webera o skrytých ekonomických následcích spojených s náboženstvím.

Když přicházejí noví migranti do společnosti přijímající země, náboženství jim pomáhá zvládat ztrátu minulých zdrojů a pomáhá jim také při zakládání nových sociálních vazeb. v prvních dnech migrace se migranti, především pak ti z nich, kteří přicházejí ze zemědělských oblastí, sdružují, pokud je to možné, ve svých etnických komunitách, které se organizují právě kolem náboženství. Snaží se udržet si blízké vztahy se svou zemí původu, širokou rodinou tak dlouho, jak jen je to možné, s cílem zachovat respekt svým kulturním tradicím. Skrze náboženství jsou jim poskytovány nejdůležitější prvky morálního řádu, etnické hrdosti. Tyto pocity mohou ale vést až k extrémnímu obranému tradicionalismu, který jim poskytuje útočiště před „nebezpečím“ asimilace i v situacích, kdy se náboženství migrantů neliší od náboženství většinové společnosti, do které migrovali (Kastoryano, 2004, s. 1237).

⁴ v originále shrnuto pod pojem „3R“ – refuge, respect, resources.

⁵ Durkheim poprvé použil tento termín ve své knize Společenská dělba práce k označení toho, když uvnitř organismu, společenského či individuálního, vzniká další, který se snaží využívat přínosy na úkor prvního organismu (Durkheim, 2004).

Mnoho kvalitativních studií, především z USA, vyčísluje ekonomické a sociální výhody, které pro migranty vyplývají ze zapojení se do náboženských společenství (Connor, 2009, s. 781)⁶. Na druhou stranu je třeba zmínit i výsledky studie Massey a Higginse (2007, podle Connor, 2009, s. 781), podle kterých se u migrantů míra jejich participace na náboženských aktivitách snížila, poté, co obdrželi povolení k trvalému pobytu, snížila.

Podle studií Yanga a Ebaugh (2001) a Ebaugh a Chafetz (2000) dochází u minoritních náboženských skupin k nárůstu náboženských aktivit, příslušníci těchto skupin vynakládají výraznější úsilí a s větší oddaností se snaží udržovat svou náboženskou identitu oproti míře, ve které se těmto aktivitám věnovali v zemi původu (podle Connor, 2009, s. 782).

Míru účasti na bohoslužbách a aktivitách, které organizují církve, ovlivňují také osobní charakteristiky migrantů. Podle van Tubergen (2006, podle Connor, 2009, s. 782) se migranti, muži, budou účastnit náboženských aktivit s větší pravděpodobností než migrantky, ženy. Vysvětlení nabízí další studie (Abusharaf, 1998; Chen, 2008; George, 1998; Min, 1992, podle Connor, 2009, s. 782) dle kterých nemají migrující muži tak často možnost zažívat pocity autority v sekulárním světě, a tak se s větší mírou zapojují do života místní církve a tím si tyto pocity nahrazují a realizují. Proti této teorii pak ovšem stojí názor Finke a Starka (2005, podle Connor, 2009, s. 782), kteří, vycházejí z důkazů migrace 18. a 19. století, tvrdí, že migrujícími jsou většinou mladí, svobodní muži, kteří v přijímající zemi pracují především v oblasti manuální práce, která bývá časově velmi náročná a tak na náboženskou participaci nemají čas.

Connor (2009, s. 783), s odkazem na výstupy dalších výzkumníků (Kurien, 2002; Saran, 1985; Williams, 1988) poukazuje na fakt, že migranti, kteří mají děti, často prostřednictvím náboženství předávají svým potomkům morální hodnoty, které se pojí na zemi původu, takže náboženství je vlastně spojovatelem mezi životem, který migranti zanechali za sebou a tím, který žijí v nové zemi, přes všechny odlišnosti v oblasti kultury či zvyků.

Migranti s sebou nesou své náboženské zvyklosti a představy a v novém prostředí si je mnoho z nich dovede uchovat. Kontinualitu náboženských zvyků umožňuje také současná transnacionálnost, díky které mohou být do velké míry udrženy sociální

⁶ Connor odkazuje například na práce autorů Dolana, George, Mina, Zhou a kolektivu.

a ekonomické či kulturních vazby na společnost, že které migranti odešli (Levitt, 2003, 850 – 851).

V západoevropských zemích docházelo k diferenciaci na bázi odlišného náboženství, což na jednu stranu sice může vést k posilování sociální exkluze jednotlivých náboženských skupin, avšak zároveň se zvyšuje soudržnost a relativní nezávislost skupiny migrantů a jejich potomků na okolní společnosti (Nešpor, Václavík, s. 242).

Podle americké sociální antropoložky Peggy Levitt (2003, podle Nešpor, Václavík, 2008, s. 233) můžeme rozlišit tři formy sžívání se migrantů s hostitelskou společností. První variantou je situace, kdy občané národních států preferují svůj nacionalismus před religiozitou a takto se migranti mohou stát jak na „101 %“ občany nové země, do které přicházejí, ale stejně tak dobře mohou zůstat závislími na zemi, ze které přišli či najít své místo někde mezi těmito dvěma hraničními situacemi. Jako druhou situaci uvádí Levitt takové migranty, kteří jsou svým přístupem kosmopolity, kteří mají „domov v kapse“, což může vycházet z faktu, že náboženství, které tito lidé vyznávají je transnacionální či pravý opak tohoto stavu, a sice sekularistické odmítání náboženství. Poslední formou sžívání se se společností přijímající země jsou migranti, kteří sebe vnímají jako *náboženské globální občany, jejichž průkazem je víra*.

Na konkrétním příkladě ukrajinských migrantů, ať již odešli hledat celý nový život či „jen“ dočasné finanční přilepšení pro sebe a své blízké, kteří zůstali na Ukrajině, poukazují autoři Pavlíková, Sládek a kol. (2009), na roli náboženství v jejich každodenním životě. Na Ukrajině se po pádu komunistického režimu v oblasti svobodné projevu víry mnohé změnilo – po dlouhém období, kdy bylo náboženství potlačováno, se začalo velké procento Ukrajinců⁷ rozpomínat na své kořeny, pravoslavné křesťanství a ukrajinskou řeckokatolickou církev, a dochází k obnovování náboženské praxe a tento faktor se stává důležitým i v okamžiku, kdy se jedinec rozhodne opustit svou rodnou zemi a odchází do více či méně neznámého prostředí. v takové chvíli se pak náboženství stává důležitým prvkem, který může nově příchozím migrantům usnadnit integraci či ulehčit první měsíce v neznámém prostředí (Pavlíková, Sládek, 2009, str. 15).

⁷ 30 % Ukrajinců je vychováno v křesťanské tradici a přes 60 % se označuje za věřící (Pavlíková, Sládek a kol, 2009).

5.2 Vliv náboženství na migrační proces

Nešpor a Václavík (2008) vymezují náboženské důvody, které vedou k dočasným či trvalým migracím a proti nim religiozitu, která migrační proces, motivovaný jinými faktory⁸, pouze doprovází a slouží jako potenciál identifikace migrujících osob. Mezi těmito striktními vymezeními je ovšem celá řada mezistupňů, oba druhy se navzájem prolínají. Teorie transnacionalismu předpokládají působení sociokulturních identit a symbolických vyjádření, do kterých náboženství patří, za nezbytné i v migračních procesech, které nejsou vůbec nábožensky orientované (s. 237 - 238). Náboženství tvoří identifikační potenciál řady migrantů, kteří ho využívají v prostředí přijímající země, ač důvody migrace byly čistě nenáboženské (Nešpor, Václavík, 2008, s. 240).

Samotný migrační proces rozdělují autorky Hagan a Ebaugh (2003, s. 1149) na pět důležitých stádií. Vše začíná rozhodnutím jedince či více osob, zda se vůbec k migraci uchýlit. Druhým stádiem je, v případě kladného zodpovězení základní otázky, zda migrovat, období příprav na cestu. Sama cesta je pak třetím stádiem, na které navazuje období příchodu do nové země a role etnické církve při usazování se. Posledním stádiem je podle autorek fáze rozvoje mezinárodních náboženských vazeb.

Na příkladu ilegálních migrantů z Guatemaly do USA je ve studii výzkumnice Hagan a Ebaugh ukázáno, že ve stádiu rozhodování se, se budoucí migranti obrací na církve s žádostí o pomoc⁹. Ta je zprostředkována společnými modlitbami, otázkami kněží, které mají za cíl pátrat po pravé motivaci touhy či potřeby migrovat. Migrant spolu s knězem zvažuje také případný dopad na rodinu, která by zůstala v zemi původu (Hagan, Ebaugh, 2003, s. 1150).

Migranti čerpají ze spirituálních zdrojů církve, aby našli důvod pro rozhodnutí migrovat, a také hledají duchovní doprovod a ochranu během své mezinárodní cesty. Jedná se o oboustranný proces – nejen, že migranti přináší své religiózní praktiky z domovských zemí a přizpůsobují je místní náboženské praxi, ale zároveň ukazují a případně i aplikují nové podoby religiozity v církevních společenstvích v přijímající zemi (Hagan, Ebaugh, 2003, s. 1146). Náboženská víra, zvyky, tradice a s tím spojené náboženské instituce jsou důležité ve všech stádiích migračního procesu. Náboženství je jedním z velmi významných faktorů, který ovlivňuje rozhodnutí migranta opustit zemi

⁸ Těmi mohou být motivace ekonomické, sociální a mnohé další.

⁹ Překročení hranic a následná cesta do USA je velmi nebezpečná záležitost a také značně finančně nákladná.

původu, funguje jako důležitý zdroj na jejich cestě a během procesu usazování (Hagan, Ebaugh, 2003, s. 1159).

5.3 Spiritualita, migrace a integrace

Není možné jednoznačně určit jaký má náboženství vliv na adaptaci migrantů v nové zemi, do které přišli. Celá řada migrantů k náboženství nemá buď vůbec žádný vztah, nebo se naopak vůči náboženství ostře ohrazuje. Proti těmto skupinám pak ale stojí část migrantů, kteří naopak skrze účast na aktivitách náboženských společenství, projevují svou identitu a zároveň tím ukazují svůj závazek pro budování místní komunity vůči své nové zemi (Hirschman, 2004, s. 1207).

Ačkoli je dnešní doba provázena globálností, díky všudypřítomnosti sdělovacích prostředků přestává být fyzická vzdálenost mezi místy problémem k poznávání nových kultur, alespoň zevrubnému, ačkoli často zkreslenému, cestování se stává méně nákladné, i přes toto všechno může být zkušenost migrace velmi traumatizujícím zážitkem. Migrující lidé přicházejí o důvěrně známé prostředí, zvyky, často v původní zemi zanechávají rodinu a přátele. v novém prostředí se pak i zcela běžné a rutinní aktivity stávají velkými úkoly, které migranta stojí mnoho mentálních sil. Při nakupování, docházení do zaměstnání i při trávení volného času, jsou migranti konfrontováni s odlišnostmi nové společnosti, všechny tyto situace od migranta vyžadují soustředění, jak se vhodně chovat podle zvyklostí a norem, které platí ve společnosti přijímající země, případně jsou nuceni nechat si poradit od druhých. Je zcela pochopitelné, že po tak velké životní změně, jakou migrace bezesporu je, většina migrantů tíhne k tomu, co je jim důvěrně známé – bydlení v sousedství lidí stejného etnika, zaměstnání ve firmách patřících etnickým enklávám, sociální kontakty převážně v rámci rodiny a navazování přátelství s lidmi se stejným původem (Hirschman, 2004, s. 1210).

Náboženské vyznání a s ním spojené praktikování víry se však v některých případech může stát pro migranty bariérou pro adaptaci do nové společnosti. Mnoho tradičních vzorců chování a přístupu ke každodenní realitě je zakotveno v náboženském přesvědčení a interpretaci učení církve, oblastmi, které jsou tímto ovlivněny, může být například postavení a role ženy, povinnosti jedince mezi generacemi, zvyky a tradice. Podle Herberga (1960, podle Hirschman, 2004, s. 1211) stojí migranti před existenciální

otázkou „Kdo jsem?“¹⁰. Odpověď na tuto otázku mohou nalézt ve svém náboženském přesvědčení. Skrze víru, kterou do té doby považovali za něco zcela samozřejmého a tradičního, si mohou potvrdit smysl svého života a svou identitu, morální oporu pak čerpat z náboženských předpisů a pravidel. v takovýchto případech je jim náboženské vyznání opěrných bodem a cestou ke znovunalezení stability v prostředí, které je jinak nutí měnit, v různé míře, zaběhnuté zvyky a navyklé chování. Po zkušenosti migrace dostávají navyklé rituály nový rozměr, protože jsou připomenutím něčeho stabilního, záchytným bodem, obzvláště pak, jsou-li sdíleny s ostatními migranty. v případě ztráty člena rodiny či jiných nelehkých životních situacích, je tento faktor ještě umocněn. Proto dochází Herberg a další autoři (podle Hirschman, 2004, s. 1211) k názoru, že náboženské přesvědčení má po zkušenosti migrace silnější zakotvení v životě migrantů, než v jejich předchozím životě.

5.3.1 Dopady náboženské participace na náboženském životě pro nové migranty

Přínos, který pro migranty ze zapojení se do života církve a církevních společenství plyne, je dvojího typu. První druh přínosu je psychologický, účast na životě církve jim pomáhá v potvrzení hodnot, které byly tradiční v zemi, ze které migroval a to mu přináší pocit ukotvení a kontinuity (Hirschman, 2004, s. 1224). Tento faktor zdůrazňuje i Jackson, Passarelli (2008, s. 27), migrantům mohou církevní společenství dávat pocit, především v počátečních fázích tak důležité, příslušení někam, pocit domova, pocit bezpečí a vzájemné podpory. Druhý přínos má spíše praktický ráz, církve pomáhají příchozím migrantům skrze nabídku materiální či finanční pomoci, a v neposlední řadě také poskytováním informací, které migrant může využít při usazování se v nové zemi i každodenním životě. Menší církevní společenství také umožňují migrantům zakoušet pocity sounáležitosti při společném slavení významných osobních výročí či společném prožívání důležitých okamžiků, jakými může být například narození dítěte (Hirschman, 2004, s. 1224 – 1225).

¹⁰ Tyto pocity vyjádřil jeden ze členů korejsko-americké komunity takto: „*Přišli jsme sem ze svých osobních a velmi lidských důvodů – za vidinou lepšího vzdělání, finančního blahobytu, větších kariérních příležitostí a tak podobně. Ale nyní zjišťujeme, že nemůžeme plně kontrolovat životní situaci, ve které jsme se ocitli. Jsme v pustině, žijeme mezi cizinci a lidmi, kteří nám jsou vzdáleni. a z hloubi duše nevyhnutelně vyvstává otázka: „Jaký je skutečný smysl naší existence v Americe? Jaký je spirituální smysl našeho statusu cizinců?“* Sang Hyun Lee (Hurh, Kim, 1984, podle Hirschman, 2004, s. 1211).

Migranti potřebují vyjadřovat a žít život podle své víry. Ta jim může být zdrojem stability a pomáhá jim překonávat marginalizaci. Ztráta náboženské identity může případně vést ke ztrátě etických hodnot, následkem čehož mohou být migrující lidé ještě víc dezorientovaní a pociťující ztrátu kořenů v nové společnosti, do které migrovali (Jackson, Passarelli, 2008, s. 27). Náboženská společenství pro migranty mohou hrát v procesu integrace i negativní roli. v případech, že jsou ale náboženské komunity uzavřené, marginalizované ze strany majoritní společností, může naopak příslušnost k takovýmto komunitám vytvářet situace exkluze, ghettoidní separaci a tyto situace se pak stávají se kontraproduktivními pro úspěšnou integraci (Jackson, Passarelli, s. 27).

5.3.2 Role církve v přijímající zemi

Z pohledu církve je ve vztahu k migrantům potřebné rozlišovat mezi výrazem bratrské lásky, který je projevován podobou všeobecné pomoci a samotného přijetí jako takového, ve kterém je postupná integrace a soběstačnost kladena jako cíl, kterého by se mělo společnými silami dosáhnout (Papežská rada pro pastorační migrací a lidí na cestách, 2006, oddíl 42). *Náboženské, sociálně-charitativní a kulturní organizace s křesťanskou inspirací se mají starat o začlenění imigrantů do svých struktur* (Papežská rada pro pastorační migrací a lidí na cestách, 2006, oddíl 43).

Pro ukrajinské migranty v České republice je účast na nedělní bohoslužbě vrcholem projevení zbožnosti. Prostor kostela je místem, kde lze alespoň na chvíli opustit každodenní stres, odpoutat se od starostí a vstoupit do zcela jiného, do místa, které nabízí prostor pro tiché rozjímání, zastavení se. Modlitby, které zaznívají během liturgie, odvádí věřící od myšlenek na svůj, mnohdy velmi nelehký úděl, a poukazují na situaci národů, které trpí a strádají probíhající válkou, obrací jejich pozornost na bližní, kteří jsou nemocní, věznění. Během těchto modliteb se odvrací migrant od svých vlastních těžkostí a je povzbuzován v solidaritě a aktivním zájmu o své bližní. Osobní modlitba je pak prostorem pro vyjádření vlastních obav, nejistoty, ale i poděkování za úspěchy, proseb za další vývoj jejich pobytu v nové zemi. Díky tomu se pak účast na bohoslužbách stává významnou formou, jak mohou migranti pečovat o své duševní zdraví (Pavlíková, Sládek a kol., 2009, s. 25 – 26). Výstupy pramenící z náboženské participace nemusí být vždy pouze pozitivní, na což poukazují Nash a Stewart. Symboly a rituály, které jsou užívané ve spirituálních a náboženských shromážděních, mohou podporovat naději, odpuštění, ale na druhé straně mohou v některých případech vést

k pasivitě, odmítání či mechanickým odpovědím v reakcích na problémy jednotlivců, v případě, že jsou špatně odlišeny od reality (Nash, Stewart, 2002, str. 17).

Kromě přínosů jsou zde však i okolnosti, které migrantům přístup na bohoslužby či jiné aktivity církve výrazně ztěžují či dokonce naprosto znemožňují. Mnohdy díky velké pracovní zaneprázdněnosti a faktu, že kostely bývají dosti vzdálené od jejich domova, je zapojení migrantů do náboženských aktivit menší ve srovnání s jejich participací v zemi původu. Přestože se snaží nahradit absenci na bohoslužbách praktikováním modliteb v domácím prostředí, co jim individuální modlitba bohužel nemůže nahradit, jsou sociální interakce a prožívání společného a společenského zapojení, které migranti měli možnost zažívat v domácí komunitě (Hagan, Ebaugh, 2003, s. 1156).

5.4 Role církve pro migranty z Ukrajiny v České republice

Migranti v přijímající zemi často začínají zcela nový život. Jejich situace je v drtivé míře taková, že neznají český jazyk, nerozumí kultuře, organizaci společnosti, částečně nebo zcela jim chybí sociální kontakty. Sociální síť je velmi důležitá, neboť migrantům usnadňuje přístup k nabídce bydlení nebo jim může zprostředkovat nabídky či tipy na získání zaměstnání. Pokud nově příchozí migranti narazí na církev, kterou znají ze země původu, obrací se na ni, protože se jedná o instituci, ze které nemusí pociťovat obavy či ostych a která u nich naopak vyvolává pocit něčeho důvěrně známého v nové zemi plné změn a odlišností. Pro migranty přicházející do České republiky z Ukrajiny jsou to pak především církve řeckokatolická a pravoslavná. Tyto církve se pak stávají mostem mezi migrantem a společností přijímající země. Důvody, proč tyto církve sami vyhledávají, ale bývají většinou čistě náboženské, bez jakýchkoli dalších přidružených očekávání ohledně možné pomoci či snazší integraci. Často se pak v rámci církve setkávají s nabídkami pomoci, i když ji sami v té chvíli nevyhledávají, a díky tomu jsou v předstihu informováni o místě, které jim v případě nenadále krizové situace může nabídnout pomoc (Pavlíková, Sládek a kol., 2009, s. 31 – 32).

Ve výzkumu, provedeném skupinou kolem autorů Pavlíkové a Sládka, uvádí jedna z respondentek, že kostel je pro ni místem, kde se setkává s lidmi, navazuje nové a kontakty a skrze to pak má možnost vystoupit z izolace, kterou jinak v každodenním životě v České republice pociťuje. Kromě získávání sociálních vazeb se dále zmiňuje

i o pomoci, kterou církev nově příchozím migrantům a těm, kteří se ocitli v problematické situaci, poskytuje (Pavlíková, Sládek a kol., 2009, s. 33 – 34).

Z rozhovorů, které výzkumníci vedli s migranty z Ukrajiny, vyplynulo, že po zkušenosti migrace nastává pro nově příchozí migranty období velké změny v oblasti individuálního vnímání víry. Rozdíl mezi postavení církve je mezi Ukrajinou a Českou republikou zásadní, české prostředí je vůči náboženství a víře více lhostejné a migranti často procházejí obdobím zásadní reflexe své osobní víry. U některých z nich dochází k úplnému odtržení a zjištění, že pro ně byla víra spíše společenskou záležitostí, u části migrantů přetrvává niterní prožívání osobní víry, ale s vědomým odtržením od církevního společenství. Další část migrantů se plynule napojuje na aktivity místní církve, vnímá spíše vnější rozdíly ve slavení bohoslužeb a ve společenství věřících, ale jejich osobní víra neprochází zásadní změnou. Poslední skupinu pak tvoří migranti, kteří si svou víru plně uvědomili až skrze zkušenost migrace (Pavlíková, Sládek a kol., 2009, s. 48 – 49).

5.5 Spolupráce mezi církvemi

Náboženské komunity, které jsou ve společnosti, do které migranti přichází běžné, a společnosti migrantů, by měli vzájemně podporovat výměnu informací, názorů, sdílení zkušeností a pohledů, pak totiž může být jejich spolupráce nástrojem pro snazší integraci, vyhýbání se marginalizaci a překonávání frustrace, kterou pociťují náboženské komunity migrantů. Když se tato frustrace nijak neléčí, nekomunikuje a nejsou patrné snahy o její snížení, může to vést k radikalizaci jednotlivců či celých komunit migrantů. Náboženské společnosti v přijímající společnosti mohou být obohaceny přispěním náboženských komunit migrantů. Interkulturní zkušenosti mají být povzbuzovány a později se mohou přesunout do jiných sektorů sociálního života (Jackson, Passarelli, s. 27).

Jan Pavel II. v encyklice *Erga Migrantes Caritas Christi* nabádá ke spolupráci mezi církví, ze které migrant odchází a tou, do které se po zkušenosti migrace dostává. Důležitými prvky pro tuto spolupráci je především důkladné vzájemné informování a porozumění tomu, co je společným zájmem pastorače v novém prostředí, do kterého migrant přichází. Za nezbytné proto považuje Svatý otec pravidelné setkávání a otevřený dialog mezi církvemi o problémech spojených s fenoménem migrace (Papežská rada pro pastorači migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 70). Sama katolická

církev, která přijímá migranty do svého společenství, musí usilovat o spojování hodnot všech svých členů (Papežská rada pro pastorační práci migrantů a lidí na cestách, 2006, oddíl 89).

VÝZKUMNÁ ČÁST

6 Metodologie výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit, jakým způsobem řeckokatolická farnost Olomouc využívá svých aktivit a činností k usnadnění integrace cizinců, především těch, kteří přicházejí do Olomouce a jejího okolí z Ukrajiny. Dalším cílem je zmapovat, jakým způsobem naplňuje řeckokatolická farnost v Olomouci své poslání vůči cizincům.

Zvolenou výzkumnou metodou kvalitativní výzkum. Metodu záměrného výběru jsem zvolila kvůli definovanému cíli, který je úzce profilovaný pouze na řeckokatolickou farnost v Olomouci. Tato farnost má jednoho duchovního správce a pomocného kněze, který ale působí na Přerovsku, kde je zastoupení věřících z velké většiny české národnosti, proto jsem záměrně zvolila pouze administrátora, který působí v Olomouci.

Výstupem kvalitativní studie je formulování nové hypotézy či teorie, které však není možné zobecňovat, neboť jejich platnost je pouze na vzorek, v rámci kterého byla studie provedena (Švaříček, Šedová a kol., 2007, s. 24-25).

6.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky

Cíle výzkumu rozlišuje Maxwell (2005, podle Švaříček, Šedová, 2007, s. 63) trojího druhu – intelektuální, praktický a personální. Intelektuální cíl výzkumu je takový, jehož prostřednictvím dojde k přínosu z hlediska odborného poznání, praktický cíl se zaměřuje na faktické využití výsledků v konkrétní odborné praxi a personální cíl, jak je již z jeho názvu patrné, představuje osobní rozvoj či přínos pro samotného výzkumníka. Všechny tyto cíle by pak měly být ve vzájemné synergii (Švaříček, Šedová, 2007, s. 63).

Cílem mé práce je zjistit, zda, případně jakým konkrétním způsobem, řeckokatolická farnost Olomouc využívá svých aktivit a činností k usnadnění integrace cizinců, především těch, kteří přicházejí do Olomouce z Ukrajiny. Dalším cílem je zmapovat, jakým způsobem naplňuje řeckokatolická farnost v Olomouci své poslání vůči cizincům, které je, mimo jiné, definováno Janem Pavlem II. v encyklice *Erga Migrantes Caritas Christi*.

Výzkumné otázky zní:

Jak plní řeckokatolická farnost v Olomouci definované úkoly farnosti a jaké v nich mají místo cizinci?

Jaké jsou možnosti integrace cizinců prostřednictvím řeckokatolické farnosti v Olomouci?

6.2 Výběr vzorku

Jak jsem již uvedla na začátku této kapitoly, vzorek byl určen metodou záměrného nebo také účelového výběru. Účastník byl vybrán cíleně na základě určitých specifických vlastností (Miovský, 2006, s. 135). Administrátor řeckokatolické farnosti v Olomouci, v sobě zároveň nesl hned dvě charakteristiky – vede celou olomouckou řeckokatolickou farnost, jejíž součástí jsou i migranti, účastní se jejich aktivit a zároveň si sám prošel zkušeností migrace, jazykově je vybavený jak znalostí ukrajinštiny, tak výbornou znalostí češtiny.

6.3 Technika sběru dat

Zvolenou metodou byl polostrukturovaný rozhovor, měla jsem tedy připravené schéma (Miovský, 2006, s. 159), okruhy otázek, kterými jsem rozhovor uvedla, ale následně jsem nechala respondenta volně hovořit a doptávala jsem se pouze na doplňující otázky. Respondent sám svými odpověďmi zahrnul i část mých připravených okruhů, takže nebylo nutné rozhovor příliš usměrňovat, spíše jsem řečené doplňovala dílčími otázkami, které měli za cíl ověřit si, zda správně rozumím řečenému.

Rozhovor probíhal v klidném prostředí Arcidiecézní Charity Olomouc, pouze ze začátku jsme byli vyrušeni procházejícím člověkem, interview bylo na danou chvíli přerušeno a pak volně pokračovalo. Toto narušení nebylo nijak závažné a nemělo na odpovědi žádný vliv.

6.4 Zpracování dat

Rozhovor jsem si se souhlasem respondenta zaznamenávala na diktafon, následně jsem doslovně přepsala celý rozhovor (v příloze). Na přepsaném textu jsem provedla kódování. Rozlišovala jsem následující kategorie – úkoly farnosti, s podskupinami bohoslužba, svědectví víry, služba druhým, společenství, dále pak kategorie migrant

a církevní společenství, získávání informací, pastorační péče, integrace cizinců, spolupráce mezi církvemi. Kategorii změny náboženských rituálů jsem v původním okruhu otázek neměla, ale díky směřování rozhovoru jsem ji označila samostatným kódem a doplnila do zjištěných výsledků.

7 Výsledky

V této kapitole představím výsledky, které z polostrukturovaného rozhovoru, vedeného s administrátorem řeckokatolické farnosti v Olomouci, vyplývají a které se opírají o teoretické výstupy, jež byly představeny v první části mé práce.

7.1 Naplňování úkolů farnosti

Teoretické vymezení úkolů farnosti je představeno v kapitole 3. Úkoly farnosti jsou shodné s úkoly celé církve a způsoby jejich naplňování řeckokatolickou farností v Olomouci jsou uvedeny v následujících podkapitolách.

7.1.1 Svědectví víry

Podle duchovního správce řeckokatolické farnosti v Olomouci svědčí věřící o své víře ve svých každodenních aktivitách, nerozlišují mezi životem mimo farnost a životem v ní.

„Svědectví víry, to je celý náš život, každá chvilka našeho života je svědectví víry. Nemůžeme to vymezovat, to farizejové dělali, že si vymezovali svědectví víry a osobní život.“

7.1.2 Bohoslužba

Bohoslužby jsou konány v kapli svaté Anny při katedrále svatého Václava každou neděli a ve významné svátky. Kromě bohoslužeb v prostředí vlastní farní kaple, využívá řeckokatolická farnost ke slavení liturgie příležitostně i kapli na teologické fakultě a slouží bohoslužby i v kněžském semináři.

V této chvíli (červen 2014) hýbou nepokoje a násilnosti na Ukrajině nejen řadami migrantů z Ukrajiny, ale zajímají i značnou část české společnosti. Tyto nešťastné události s sebou však přinášejí i další příležitosti pro spolupráci mezi řeckými a římskými katolíky, což například dokazuje východní pobožnost za oběti nepokojů, která byla na žádost Jezuitů sloužena ve studentském kostele Panny Marie Sněžné na Náměstí republiky.

„Zvláště teď, v době, když jsou na Ukrajině nepokoje, tak sloužíme za zemřelé pobožnosti, i u Jezuitů ve Sněžence, nás požádali, jestli bysme nesloužili východní pobožnost za oběti na Ukrajině, tak jsme sloužili tam.“

7.1.3 Služba druhým

Úkoly farnosti nejsou zaměřené pouze na vlastní společenství, ale měly by směřovat i mimo něj, služba bližním v nouzi by měla být nedílnou součástí aktivit farního společenství. A toto je v aktivitách řeckokatolické farnosti naplňováno, ať již podporou různých sbírek či konkrétní osobní pomocí ženě s dcerou, které jsou nyní v Olomouci, protože jejich manžel a otec je ošetřován ve Fakultní nemocnici Olomouc, kam byl převezen po utrpených zraněních během násilností v Kyjevě.

„Charitní poslání to je velmi propojené s životem farnosti, protože vždycky referuju, co dělá Charita a popřípadě se zapojují i farníci do nějaké pomoci, ať už do finanční nebo teď momentálně třeba tady bydlí manželka a dcera raněného v Kyjevě, takže farnost je pravidelně navštěvuje, berou je do města a starají se o ně, aby se zapojili. Takže farnost je v pomoci druhým celkem aktivní, jak bych řekl.“

7.1.4 Společenství

Více o vztahu migranta a církevního společenství bude uvedeno v následující podkapitole, na tomto místě bych ráda zdůraznila společenství jako jeden z úkolů farnosti. Tento úkol je naplňován v řeckokatolické farnosti v Olomouci společným slavením významných událostí farníků, sdílení zážitků z dovolených, aktivitami mládeže, která se prostřednictvím svých pravidelných schůzek učí zpěvy náležící k východnímu obřadu a částečně se tak vrací ke svým kořenům a účastní se také akcí Arcidiecézní charity Olomouc, které jsou zaměřeny na informování veřejnosti o ukrajinské kultuře a způsobu života na Ukrajině.

„Po bohoslužbách máme agapé, když někdo slaví narozeniny, nebo má svátek, nebo nějakou událost, tak po bohoslužbě vždycky máme hostinu, kde se všichni sejdeme, farníci připraví různé pohoštění, babičky navaří, mladí přinesou, co koupili a tak.“

„Máme i takovou tradici, že po období dovolených lidi přijíždějí s fotkama a mají takovou liturgii, kde si to pak každý vykládá, jakou zem poznal, jakou kulturu, a co ho zaujalo a tak. Popřípadě jestli navštívil nějakou řeckokatolickou obec někde v zahraničí.“

„Teď ještě dělám na Arcidiecézní charitě Olomouc, takže dělám Dny ukrajinské kultury, takže tady se sbírá mládež, při těchto příležitostech. Máme středy v 7 hodin večer, kdy se sejdeme v místnosti na nácvičku zpěvů, mládež se chce naučit zpívat věci, které už zapomněli.“

7.2 Migrant a církevní společenství

Jak uvádí Passarelli (2010), prvotní dojem, který získá migrant z církevního společenství je stěžejní. Důležité je být uvítán, a cítit se vítán, díky čemuž se pro migranta otevírá cesta k začlenění se nejen do církevního společenství, ale jejím prostřednictvím a skrze případné další sociální kontakty i do přijímající společnosti.

Díky menšímu počtu členů a až rodinnému charakteru olomoucké řeckokatolické farnosti jsou nově příchozí snadno rozpoznáni a uvítáni do společenství.

„Ale už za tu dobu každý ví, že tam v 10 hodin třeba v neděli nebo ve svátcích v 18.00, že tam jsou tam liturgie východní a lidi, kteří chodí už nějak pravidelně, navštěvují, tak prostě ten čas se vytáhne, seznámíme se ve společenství a on si už najde člověka, který mu je nějak sympatický, aby získával víc informací nebo popřípadě mě se zeptal.“

„V Olomouci je určitá skupina studentů z Ukrajiny, kteří navštěvují bohoslužby, jsou tu lidi, kteří tu bydlí už trvale z východního Slovenska, řeckokatolíci, pak jsou lidi nově pokřtění, kterým se východní spiritualita, východní obřad zalíbil, tak navštěvují naši liturgii, takže máme i české věřící. No a pak část ještě jsou lidé z Ukrajiny, kteří přechodně či dlouhodobě bydlí v České republice, kteří jsou tady za práci. Tak to je taková sestava olomoucké farnosti. v Olomouci je nás tak 30.“

„Já myslím, že vztahy (mezi českými věřícími a cizinci) z jsou dobré, protože naše farnost je taková velká rodina, protože ví se, co se komu narodilo, kdy kdo měl svátek, atd...zatím nejsme tak velký, že by se ztrácela taková ta, že to bylo nějak povrchní, zatím každý o každém dobře víme...“

7.2.1 Získávání potřebných informací

Jak uvádí řada výzkumníků, kteří se zabývají rolí církve v migračním procesu a jejím vlivem na integraci cizinců (například Hirschman, Passarelli), důležitým přínosem plynoucím z participace na aktivitách církevního společenství je získávání a předávání různého druhu informací potřebných pro cizince. Olomoucká řeckokatolická farnost sdílí informace nejen prostřednictvím svých jednotlivých členů, ale využívá i kontaktu svého duchovního správce s ukrajinským konzulátem a tak jsou o chystaných změnách a novinkách informováni jak v rámci ohlášek při bohoslužbě, tak i mimo ně.

„Já mám těsný kontakt s velvyslanectvím, konzulátem ukrajinským, a když nějaké informace včetně voleb a nějakých změn, tak mi volají, informují a předávám to vlastně

i mimo bohoslužby už pak. Máme sdílení informací i v rámci ohlášek, proto i ta farnost, všichni si navzájem sdílí zážitky, otázky, které člověk dostane, aby se poradil s ostatními, protože někdo třeba má kompetentní přehled v této otázce a může poradit.“

7.2.2 Pastorační péče, ukotvená v požadavcích dokumenty Erga Migrantes Caritas Christi

Jak bylo v encyklice papeže Jana Pavla II. Erga Migrantes Caritas Christi zdůrazněno, nezastupitelnou roli při pastoraaci migrantů má mateřský jazyk. Pro ukrajinské migranty, kteří přicházejí do řeckokatolické farnosti v Olomouci je velkou výhodou to, že jejich duchovní sám prošel zkušeností migrace, vychází z obdobného prostředí jako oni, sdílí jazyk i kulturní zázemí, ve kterém vyrůstali, a proto může poskytnout konzultace, nebo například svátost smíření v rodném jazyce. Navíc pro cizince, kteří jsou v České republice krátce a ještě si neosvojili jazyk, je fakt, že duchovní správce mluví jejich řečí velkou výhodou pro jejich začlenění do společenství.

„...Ukrajinci, protože v ukrajinštině dokážou líp komunikovat než česky, takže i třeba svátost smíření, je pro ně lepší. v Brně když jsme byli, tak si vzpomínám, tam je větší obec samozřejmě, sloužili jsme s kolegou, který byl Brňák, liturgii, pak ke zpovědi jsem měl třeba stovku, on měl tři lidi. Fronta se nechtěla dělit..“

„Často vlastně po kázání, když mám česky, je pak řeknu na konci ukrajinsky. To kvůli lidem, kteří ještě neumí moc dobře česky, to je pro ně takový povzbuzující.“

7.2.3 Vývoj participace na aktivitách farnosti v migraci

Jak uvádí Pavlíková a Sládek (viz kapitola 5.4), krátce po zkušenosti migrace přichází nutnost reflektovat vlastní víru, protože ta najednou přestává být ovlivňována tradicí a není už rodinnou událostí (alespoň tedy pro migranty, kteří v České republice rodinu nemají). Jak uvádí duchovní řeckokatolické církve, migranti po čase ale zjišťují, že se nic nemění a bohoslužby navštěvovat opět začnou.

„Je pravda, že člověk když je hozen do nějakého cizího prostředí, to znamená, že lidi, kteří sem přijedou vydělávat, tak oni v prvotní fázi, nějak od té tradice chodit do kostela, jak to mají doma, ustoupí, a pak zčásti jim dochází, že se nic nemění, že tento stav není něco výjimečného, že i v tomto stavě je potřeba, dle možnosti, navštěvovat svůj obřad, svůj kostel a pokračovat v tom duchovním životě.“

7.2.4 Změny náboženských rituálů - oboustranný proces

Jak uvádí autorky Hagan a Ebaugh (2003, s. 1146), skrze náboženství dochází k oboustrannému obohacování, migranti přizpůsobují své religiózní praktiky místním zvyklostem, ale zároveň také představují podoby své religiozity církevnímu společenství přijímající země. Řeckokatolická církev v Olomouci je svou historií velmi mladá a její velikost ji činí také minoritní oproti situaci, jaká je pro řecké katolíky na Ukrajině. Duchovní správce řeckokatolické farnosti vnímá menšinové postavení řeckokatolické církve v českém prostředí a své cesty na Ukrajinu využívá k čerpání a obnovování spojení, která vlivem, převážně římskokatolického okolí, částečně mizí a jsou nahrazována zvyky bližšími českému, v tomto kontextu římskokatolickému prostředí.

„Já spíš na Ukrajině načerpávám, protože tady jsme minoritní a kolem nás je římský prostředí a člověk když delší dobu žije i v manželství, tak se ztotožňují lidi v hodně věcech a tak jisto je to i v obřadech, že hodně máme tu tendenci zapomínat na ty úkony, takže na Ukrajině načerpám toho původního, bych řekl, přivezu sem zase novinky...“

7.2.5 Integrace cizinců

Dle respondenta společná účast na bohoslužbách napomáhá integraci, neboť řeckokatolická církev je úzce napojená na římskokatolickou církev a tento prvek je spojuje a dává migrantům pocitit sounáležitost a příslušnost k většímu celku.

Současné nepokoje na Ukrajině dávají migrantům pocitit podporu ze strany české veřejnosti, projevený zájem posiluje vědomí vlastní hodnoty ukrajinských migrantů.

„Rozhodně (napomáhá integraci farníků) navazování na něco, co je společné, a farnost má svůj úřad, ale zároveň je součástí katolické církve, takže tím spojujícím prvkem je ta farnost.“

„V poslední době, události na Ukrajině, a podpora české společnosti Ukrajině taky velký efekt udělalo (na integraci), především, doufám, že o pár lidí víc už ví, že Ukrajina není Rusko, to bylo vždycky bolestivý téma v 90. letech, „odkud jste?“ - „z Ukrajiny“- „jo, z Ruska!“ - a v těchto chvílích myslím si, že takové oslovení ještě bude bolestivější.“

7.3 Spolupráce mezi církvemi

V Olomouci funguje napojení řeckokatolické farnosti na římskokatolickou farnost, což s sebou přináší prostor pro setkávání s lidmi mimo farnost a v nemalé míře i psychologický přínos pro farníky, když díky společným aktivitám s ostatními věřícími mohou zakoušet pocity sounáležitosti.

„Tak rozhodně já si myslím, že pokud věřící ze zahraničí přebývají nějak dlouhodobě na území cizím, tak potřebují nějaký vyžití duchovní a kulturní, aby psychicky ten pobyt v rozlišném prostředí zvládali, aby nebyli úplně izolovaní a tím, že naše farnost společně s římskokatolickou farností prožívá určité svátky nebo události, tak tím i ta integrace cizinců, prostřednictvím farnosti sekundárně funguje, nemají pocit, že jsou úplně odtrženi od společnosti, že je to nějaká uzavřená skupina, ale tím že se zapojují do kulturního života, se zapojují i do společnosti.“

8 Shrnutí výsledků a doporučení pro další výzkum

Z provedeného rozhovoru vyplývá, že farnost naplňuje všechny úkoly, které jsou jí dány a v jejich rámci jsou vždy reflektovány potřeby migrantů. Řeckokatolickou farnost v Olomouci charakterizuje úzká spjatost jednotlivých členů a farnost má díky své malé velikosti až rodinný charakter. Společenství farníků společně slaví důležité svátky, narozeniny, oslavují narození dětí. Společně také sdílí zážitky, které mají, například z dovolených. Aktivity probíhají v rámci kaple, kterou řečtí katolíci získali pro potřeby svých aktivit od římsko katolické farnosti. Skrze úzké napojení na církev římskokatolickou, je migrantům umožněno zakoušet pocit sounáležitosti. Spolupráce mezi řeckokatolickou a římskokatolickými farnostmi funguje, společně se účastní poutí a díky těmto společným aktivitám je migrantům umožněno setkávat se v rámci náboženských aktivit i se zástupci české majoritní společnosti a navazovat s nimi vztahy. Zájem české veřejnosti o současné dění na Ukrajině, projevy účasti a společné slavení pobožností za oběti násilností, také přispívají k lepší integraci.

Budování sociálních sítí v rámci církevního společenství je usnadněno jak výše zmíněným rodinným charakterem řeckokatolické farnosti, který vychází jak z její velikosti, tak i faktu, že řečtí katolíci jsou v českém prostředí minoritní denominací.

Dalším cílem bylo zjistit, jakým způsobem řeckokatolická farnost naplňuje své poslání vůči cizincům, které jim stanovuje církevní učení. Cizinci jsou vítáni, služba druhým je realizována ať již prostřednictvím pomoci finanční či sociální, kdy farní společenství projevuje zájem o nově příchozí. Z hlediska pastorační péče a zásad pro ni, hraje významnou roli to, že duchovní sám pochází z Ukrajiny, je tedy nápomocný migrantům nejen v oblasti předávání potřebných informací, ale především díky znalosti jazyka může snadněji komunikovat s nově příchozími. Tím, že v rámci bohoslužeb využívá ke shrnutí ukrajinštinu, mohou migranti lépe porozumět a cítí se být součástí, i když pasážím v češtině zatím ještě příliš nerozumí. Také při svátosti smíření má možnost používat svůj rodný jazyk velký význam a je jí hojně využíváno, je-li možnost volby mezi českým a ukrajinským jazykem.

Oboustranné změny náboženských rituálů jsou ovlivněny jak minoritním charakterem řeckokatolické církve v českém prostředí, tak i poměrně častými návštěvami duchovního správce na Ukrajině, ze kterých, jak uvádí, přiváží zpátky

zvyklosti a tradice, které byly z nějakého důvodu zapomenuty, a pokouší se je zpátky zavádět.

Řeckokatolická farnost v Olomouci je tvořena z velké části migranty z Ukrajiny, dále pak z východního Slovenska a také českými občany. Jejich společné soužití v rámci farního společenství je charakterizováno výše uvedenými blízkými vztahy.

Z hlediska integrace pak kromě budování sociálních vztahů napříč farností řeckokatolickou a římskokatolickou slouží pozitivně i sdílení informací, migrant se může obrátit jak na ostatní farníky, tak na duchovního správce. Ten má navíc úzký kontakt na ukrajinské velvyslanectví, díky kterému získává informace o změnách pro ukrajinské migranty důležitých, a předává je ať již v rámci bohoslužeb, tak i mimo ně.

Výzkum byl omezen na řeckokatolickou farnost v Olomouci, která má dvě specifické charakteristiky – jedná se o úzkou skupinu lidí, ve které se snadno projeví, příchod nového migranta, a může o něj tedy být hned od počátku projevem zájem a nabídnuta potřebná pomoc. Druhou charakteristikou je osobnost duchovního správce, který je sám původem z Ukrajiny a prošel si tedy také zkušeností migrace.

Pro další výzkum by bylo zajímavé zaměřit se na farnosti čítající více členů a porovnat dynamiku procesu napomáhání integrace skrze činnosti farnosti pro větší skupinu členů. Zajímavé by také bylo srovnání například s římskokatolickou farností.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jakým způsobem řeckokatolická farnost Olomouc využívá svých aktivit a činností pro usnadnění integrace cizinců. Jedná se především o cizince, kteří přicházejí do Olomouce a jejího okolí z Ukrajiny. Dalším cílem bylo zjistit, jak naplňuje své poslání vůči cizincům.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že úkoly jí stanovené naplňuje řeckokatolická farnost v Olomouci ve spolupráci s migranty a v jejich prospěch. Zohledňuje jejich specifické potřeby, již od jejich příchodu do farnosti tím, že je přijímá, uvítá a nabídne pomoc. Dále pak skrze farnost mohou získávat migranti informace, ve fázi, kdy krátce po příchodu do České republiky, ještě neumí dobře jazyk mají možnost vyslechnout si kázání a shrnutí bohoslužby i ve své rodné ukrajinštině, díky čemuž se snáze zapojují do liturgie a mohou ji prožívat spolu s ostatními farníky.

Vztahy ve farnosti mají rodinný charakter, což je důležité zejména u těch migrantů, kteří v zemi původu zanechali svou rodinu a většinu svých sociálních kontaktů, farnost jim tak může substituovat blízké a vřelé vztahy, které jsou charakteristické pro rodinu a blízké přátele.

V teoretické části byly představeny možnosti, jimiž církev mohou usnadnit integraci cizinců do společnosti přijímající země. Řeckokatolická církev v Olomouci většiny z nich využívá, výjimkou jsou jazykové kurzy a možnosti zaměstnání.

Své poslání, které jí ukládá církev, naplňuje všemi svými aktivitami, je místem pohostinnosti, pastorační péče je prováděna i v jazyce migrantů, ráda bych v tomto směru ještě zdůraznila spolupráci s římskokatolickou církví, což je jeden z požadavků, ke kterému Jan Pavel II. v encyklice *Erga Migrantes Caritas Christi* vyzývá.

Bibliografie

Prameny

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost.

Papežská rada pro pastorační migraci a lidí na cestách (2006). *Instrukce Erga Migrantes Caritas Christi. o Kristově lásce k migrantům.* Praha: Česká biskupská konference.

Poselství svatého otce ke světovému dni migrantů a uprchlíků 19. ledna 2014. *Migranti a uprchlíci: na cestě k lepšímu světu* [on-line]. Dostupné 21. 4. 2014 z <http://tisk.cirkev.cz/res/data/169/019186.pdf?seek=1>.

Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č. 6 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Společné soužití v roce 2012 [online]. Dostupné 3. 12. 2014 z [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/\\$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizaci.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/0E0030F05E/$File/USNESEN%C3%8D_VL%C3%81DY_%C4%8CR_ze_dne_4.1.2012_%C4%8D._6_k_Postupu_p%C5%99i_realizaci.pdf).

Literatura a zdroje

Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v České republice. *Co znamená pojem "Církev Sui Iuris"* [online]. Dostupné 14. 5. 2014 z <http://reckokat.cz/exarchat/zakladni-informace/cirkev-sui-iuris.pdf>.

Connor, P. (2009). International Migration and Religious Participation: The Mediating Impact of Individual and Contextual Effects. *Sociological Forum*, Vol. 24, No. 4, s. 779-803.

Coonan, T. (2000). There Are No Strangers Among Us: Catholic Social Teaching and U.S. Immigration Law. *Catholic Lawyer* 40, 105, s. 105 – 164.

Český statistický úřad: Cizinci – Kraje [online]. Dostupné 20. 2. 2014 z <http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/cizinci-xm>

Drbohlav, D. (2001). Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In Šišková, T. (Ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. Století* (s. 17-30). Praha: Portál.

Drbohlav, D., Uherek, Z. (2007). Reflexe migračních teorií. *Geografie–Sborník ČGS*, r. 112, č. 2, s. 125–141.

Durkheim, E. (2004). *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Hagan, J., Ebaugh, H. R. (2003). Calling upon the Sacred: Migrants' Use of Religion in the Migration Process. *International Migration Review*, Vol. 37, No. 4, The Future of the Second Generation: The Integration of Migrant Youth in Six European, s. 1145-1162.

Hanuš, M. (2005). Předmluva in Duchovní a kulturně společenská podpora integrace národnostních menšin. Praha: Apoštolský exarchát v České republice, s. 3. In Pavlíková E., Sládek K. a kol., *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart str. 15 – 16.

Hirschman, Ch. (2004). The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States. *International Migration Review*, Vol. 38, No. 3,

Conceptual and Methodological Developments in the Study of International Migration, s. 1206-1233.

Horyna, B., Pavlincová, H. (2001). *Dějiny religionistiky. Antologie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

Jackson, D., Passarelli, A. (2008). *Mapping Migration. Mapping Churches' responses*. Churches Commission for Migrants in Europe. Nučice: Gemmapress. Dostupné 1. 11. 2013
z http://migration.ceceurope.org/fileadmin/filer/mig/50_Materials/20_Publications/Mapping_migration_report_2009-07-04.pdf.

Kastoryano, R. (2004). Religion and Incorporation: Islam in France and Germany. *International Migration Review*, Vol. 38, No. 3, Conceptual and Methodological Developments in the Study of International Migration, s. 1234-1255

Levitt, P. (2003). "You Know, Abraham Was Really the First Immigrant": Religion and Transnational Migration. *International Migration Review*, Vol. 37, No. 3, Transnational Migration: International Perspectives, s. 847-873.

Logger, C., Oxenberg, A., Peterson, B., Hervertová, V. (2007). Vytváření sítí. In Dvořáková, J., Hervertová V., Horská, J., Mourečková, H. (2007). *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi* (s. 211 – 229). Praha: Triton.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2005). *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odporníky z praxe* [online]. Dostupné 21. 4. 2014
z http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_1212_973507487.pdf.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Nash, M., Stewart, B. (2002). *Spirituality and Social Care. Contributing to Personal and Community Well-Being*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Nešpor Z. R., Václavík, D. (2008). *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon.

Neugebauer, J. (2000). *Farnost dnes a zítra*. Svitavy: Trinitas.

Opatrný, A. (2000). *Konkretizace úkolů farnosti* [online]. Dostupné 16. 6. 2014 z <http://www.pastorace.cz/Knihovna/Konkretizace-ukolu-farnosti-P-Ales-Opatrny.html>.

Opatrný, A. (2005). *Pastorační péče v méně obvyklých situacích – část I.* [online]. Dostupné 16. 6. 2014 z <http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/1-Pastoracni-pece.html>.

Passarelli A. (2010). *Insights into Migrants' Experiences in Active Participation in Churches in Europe*. Brussels

Pavlíková, E., Sládek, K. a kol. (2009). *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart.

Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR: Vybrané údaje za Olomoucký kraj - cizinci (stav k 31. 12.) [online]. Dostupné 20. 2. 2014 z [http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/cizinci-xm/\\$File/olk_1_cizinci.xls](http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/cizinci-xm/$File/olk_1_cizinci.xls).

Švaříček, R., Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Topinka, D., Janoušková, K., Kliment, P. (2010). *Strategie zvládnání obtížných situací cizinci z Ukrajiny a Mongolska. Analýza strategií zvládnání obtížných životních situací vybraných skupin cizinců z třetích zemí*. Praha: SocioFactor s.r.o.

United Nations Population Division (nedatováno). *International Migrant Stock: The 2008 Revision. Europe, Country Profile 2010* [online]. Dostupné 9. 6. 2014 z <http://esa.un.org/migration/p2k0data.asp>.

Seznam použitých zkratk

CCME	Churches Commission for Migration in Europe
OSN	Organizace spojených národů
Příručka o integraci	Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe
SC	Sacrosanctum Concilium

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet cizinců podle ČSÚ – Olomoucký kraj	11
Tabulka 2: Vybrané údaje za Olomoucký kraj – cizinci, stav k 31.12. (Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR)	11

Přílohy

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s administrátorem řeckokatolické farnosti v Olomouci

Můžete mi něco říct o životě řeckokatolické farnosti?

Naše řeckokatolická farnost v Olomouci je poměrně mladá, v roce, myslím, 98, začala se vytvářet, původní bohoslužby byly v kapli svatého Alexeje, to je u dominikánského kostela, vedle kostela svatého Michala. Pak jsem nastoupil zde, mě biskup poslal dělat administrátora řeckokatolické farnosti do Olomouce, v roce 2004, a po nějaké době jsem poprosil kolegy od katedrály, jestli by neměli nějaký prostor, protože pro cizince bylo složité najít cestu do kaple svatého Alexeje, která byla trošičku raz na kvadraturu, tak aby byla dostupnější. Byla nám nabídnuta kaple svaté Anny, že tam bysme mohli konat řeckokatolické bohoslužby. Tu nabídku jsme přijali, rádi, a začali jsme vlastně ve svaté Anně. Původně nás bylo opravdu dva, tři lidi, podle statistik jsme věděli, že v Olomouci jsou lidi, kteří zde trvale bydlí a vyznáním jsou řečtí katolíci, katolíci řeckého, východního řádu a tak jsme vykonávali bohoslužby, udělali jsme takovou menší reklamní kampaň, letáčky v kostelech a na cizinecké policii, kde mohli být příslušníci východního řádu katolické církve informováni, kde se konají bohoslužby. v současné době, postupem času, já jsem začal sloužit v Přerově, kde byla komunita česky mluvící, proto i bohoslužby v Přerově se konají v jazyku českém, převážně a jednou měsíčně ve staroslověnštině. Teď má Přerov na starost můj výpomocný kněz řeckokatolické olomoucké farnosti, otec Jiří Kvapil. v Prostějově se vytvořila komunita řeckokatolíků, z větší části ukrajinská, takže v Prostějově se slouží v ukrajinském jazyku. Tady v Olomouci sloužíme ve staroslověnštině, s tím, že samozřejmě čtení a kázání je česky. Mimo jiné, co se týká olomoucké farnosti, máme tady bohoslovce, kteří studují v kněžském semináři v Olomouci, kteří pravidelně navštěvují bohoslužby farnosti. v Olomouci a Prostějově jsem sám, v Přerově je můj výpomocný kněz otec Jiří Kvapil. Postupně jsme tak jaksi tu farnost rozšířili, rozjeli, a s vyhlídkama do budoucna, jsme vytvořili takovou filiálku přerovskou a prostějovskou, třeba když se nám zadaří, tak časem bude to mít status farnosti, tyto společenství, zatím jsem administrátor olomoucké řeckokatolické farnosti, a Přerov a Prostějov patří pod Olomouc, jako filiálky. v Olomouci je určitá skupina studentů z Ukrajiny, kteří navštěvují bohoslužby,

jsou tu lidi, kteří tu bydlí už trvale z východního Slovenska, řeckokatolíci, pak jsou lidi nově pokřtění, kterým se východní spiritualita, východní obřad zalíbil, tak navštěvují naši liturgii, takže máme i české věřící. No a pak část ještě jsou lidé z Ukrajiny, kteří přechodně či dlouhodobě bydlí v České republice, kteří jsou tady za prací. Tak to je taková sestava olomoucké farnosti. v Olomouci je nás tak 30, v Přerově 15 a v Prostějově taky zhruba tak. Ale na Velikonoce přijde v Olomouci tak 60 lidí, v Přerově a Prostějově zhruba 40. Jsme ještě v počáteční fázi a máme i dospělé, kteří se připravují ke křtu u nás, pak máme pár lidí, kteří navštěvovali dříve nějakou protestantskou nebo evangelickou církev a teď se připravují k nám. Řečtí katolíci se navzájem doplňují s římskou katolickou církví, pokud člověk není moc starý a může se k nám dopravit, snaží se navštívit naše liturgie. Jsou svátky, některé události, kdy společně s římskokatolickými věřícími se zúčastňujeme mše, bohoslužby. v neděli a svátky sloužíme v 18.00, ve středu bývají bohoslužby v semináři kněžském východní liturgie, sloužíme někdy bohoslužby na teologické fakultě v kapli, pak pobožnosti, zvláště teď, v době když jsou na Ukrajině nepokoje, tak sloužíme za zemřelé pobožnosti, i u Jezuitů ve Sněžence, nás požádali, jestli bysme nesloužili východní pobožnost za oběti na Ukrajině, tak jsme sloužili tam..jinak máme poutě různé, Velehrad, tak se zúčastňujeme. Pak máme setkání mládeže, studentů, trošku se to nasbíralo, takže máme setkání. Teď ještě dělám na Arcidiecézní charitě Olomouc, takže dělám Dny ukrajinské kultury, takže tady se sbírá mládež, při těchto příležitostech. Máme středy v 7 hodin večer, kdy se sejdeme v místnosti na nácviku zpěvů, mládež se chce naučit zpívat věci, které už zapomněli.

Po bohoslužbách máme agapé, když někdo slaví narozeniny, nebo má svátek, nebo nějakou událost, tak po bohoslužbě vždycky máme hostinu, kde se všichni sejdeme, farníci připraví různé pohoštění, babičky navaří, mladí přinesou, co koupili a tak.

Mohl byste se krátce vyjádřit k jednotlivým úkolům farnosti, jak byly definované?

Charitní poslání to je velmi propojené s životem farnosti, protože vždycky referuju, co dělá Charita a popřípadě se zapojují i farníci do nějaké pomoci, ať už do finanční nebo teď momentálně třeba tady bydlí manželka a dcera raněného v Kyjevě, takže farnost je pravidelně navštěvuje, berou je do města a starají se o ně, aby se zapojili. Takže farnost je v pomoci druhým celkem aktivní, jak bych řekl.

Svědectví víry, to je celý náš život, každá chvílka našeho života je svědectví víry. Nemůžeme to vymezovat, to farizejové dělali, že si vymezovali svědectví víry a osobní život. Společenství, máme mládež, oni to udržují.

Podle Aleše Opatrného je farnost místem pohostinnosti, přijetí pro všechny bez rozdílu..
Já myslím, že ten konkrétní příklad těch lidí, kteří se sem přistěhovali z Kyjeva, protože jejich manžel se léčí v olomoucké nemocnici, nebo je v komatu v olomoucké nemocnici, tak farnost je přijala pohostinně, věnuje se jim, pozvou je někde na nějaký program, posezení. Vždycky když přijde někdo nový do farnosti, ať už je to někdo z těch lidí, kteří chtějí přejít, jak jsem říkal, z evangelické církve nebo římskokatolíci jsou, kteří nějak se intenzivně zabývají tou východní spiritualitou, tak je rádi přijmou a rádi povykládají, jak to prožívají nebo jak to vidí.

Jednou z otázek, které vyvstávají, je míra zapojení farnosti do společenského života obce – jakým způsobem toto funguje u Vaší řeckokatolické farnosti?

Tak rozhodně já si myslím, že pokud věřící ze zahraničí přebývají nějak dlouhodobě na území cizím, tak potřebují nějaké vyžití duchovní a kulturní, aby psychicky ten pobyt v rozlišném prostředí zvládali, aby nebyli úplně izolovaní a tím, že naše farnost společně s římskokatolickou farností prožívá určité svátky nebo události, tak tím i ta integrace cizinců, prostřednictvím farnosti sekundárně funguje, nemají pocit, že jsou úplně odstraněni od společnosti, že je to nějaká uzavřená skupina, ale tím že se zapojují do kulturního života, se zapojují i do společnosti. Cítí se ve svém transportu na společném svátku.

A ve vaší farnosti jsou jak Češi, tak migranti z Ukrajiny a Slováci. Jaké jsou mezi nimi vztahy?

Z Ukrajiny jsou tu buď dlouhodobě nebo už trvale. Já myslím, že vztahy jsou dobré, protože naše farnost je taková velká rodina, protože ví se, co se komu narodilo, kdy kdo měl svátek, atd..zatím nejsme tak velký, že by se ztrácela taková ta, že to bylo nějak povrchní, zatím každý o každém dobře víme. Takže velikost farnosti vždycky má své limity, samozřejmě že si kněz přeje mít farnost větší, ale to sou pouze takový lidský subjektivní přání, ale ta efektivita nezáleží na kvantitě.

A jak to třeba je, když k vám přijde někdo nový, tak tím, že se všichni znáte, tak to asi hned poznáte, že?

Jo, když nějak dlouho, tak u nás takových lidí, kteří přijdou jenom nakouknout, navštívit je více, protože vzhledem k tomu, že jsme u Dómu, tak ta rotace lidí je tam

větši, ale už za tu dobu každý ví, že tam v 10 hodin třeba v neděli nebo ve svátcích v 18,00 že tam jsou tam liturgie východní a lidi, kteří chodí už nějak pravidelně, navštěvují, tak prostě ten čas se vytáhne, seznámíme se ve společenství a on si už najde člověka, který mu je nějak sympatický, aby získával víc informací nebo popřípadě mě se zeptal.

Ono prakticky je to tak, že přijde třeba, přišla nová holka ze Slovenska, která tady studuje, dozvěděla se, že tady jsou řeckokatolické bohoslužby, tak sme říkali, tak tady tito lidi, co tam seděli, jsou z východního Slovenska, oni se seznámili a už je tam to navazování něčeho, kontaktu blízkého, co člověku dodává energii.

A jinak třeba informace vyloženě pro cizince máte, předáváte?

Já mám těsný kontakt s velvyslanectvím, konzulátem ukrajinským a když nějaké informace včetně voleb a nějakých změn, tak mi volají, informují a předávám to vlastně i mimo bohoslužby už pak. Máme sdílení informací i v rámci ohlášek, proto i ta farnost, všichni si navzájem sdílí zážitky, otázky, které člověk dostane, aby se poradil s ostatními, protože někdo třeba má kompetentní přehled v této otázce a může poradit. Máme i takovou tradici, že po období dovolených lidi přijíždějí s fotkami a mají takovou liturgii, kde si to pak každý vykládá, jakou zem poznal, jakou kulturu, a co ho zaujalo a tak. Popřípadě jestli navštívil nějakou řeckokatolickou obec někde v zahraničí.

Vnímáte řeckokatolickou církev jako prostor pro usnadnění integrace cizinců?

Já myslím, že rozhodně je takovým mostem pro zapojení cizinců do společenského života obce, protože skrze farnost a skrze důvěru k duchovnímu, který je z jejich obřadů, jejich země, obzvláště, když protože tu máme duchovní řeckokatolické církve, kteří jsou místní, ale cítí ten spojující prvek, ten obřad, který znají z dětství.

Myslíte s, že je to jiné, když vy sám jste z Ukrajiny, než když je duchovní místní?

Můj výpomocný je místní, slouží tam česky, a je pravda, že tam je obec česká, většinou, možná je tam jeden cizinec, ale jinak jsou většina Češi, říkáme jim český fanklub východního obřadu. Já myslím, že každý má své poslání, on snadněji komunikuje s lidmi, kteří chtějí slyšet jeho názor, který je z toho prostředí, já mám zkušenosti, že Ukrajinci, protože v ukrajinštině dokážou líp komunikovat než česky, takže i třeba svátost smíření, je pro ně lepší. v Brně když jsme byli, tak si vzpomínám, tam je větší obec samozřejmě, sloužili jsme s kolegou, který byl Brňák, liturgii, pak ke zpovědi jsem měl třeba stovku, on měl tři lidi. Fronta se nechtěla dělit, takže on chudák to komentoval, ale vzal to s humorem, neurazil se, rozhodně to má nějaký význam. Často

vlastně po kázání, když mám česky, je pak řeknu na konci ukrajinsky. To kvůli lidem, kteří ještě neumí moc dobře česky, to je pro ně takový povzbuzující.

Chodí za Vámi i sem (do budovy Arcidiecézní charity Olomouc, kde jsme rozhovor vedli)?

Chodí sem, tady občas i zpovídám, tady máme kapli na Charitě. Takže oni přijdou za mnou, zaklepají na okno, tady mám náležitosti, které potřebuju ke zpovědi, takže chodí i ke zpovědi sem. Není to tak mega farnost, která by musela mít úřední hodiny, my zatím v této fázi připomínáme tu prvotní církevní obec, bylo jich málo, všichni se navzájem znali.

A když jezdíte zpátky na Ukrajinu, setkáváte se s tím, že by po Vás lidé chtěli informace o tom, jak je to tady, jestli se Vám se to zdá rozumné, aby odešli do Čech, že by Vás brali jako most mezi českým prostředím?

Je pravda, že člověk když je hosen do nějakého cizího prostředí, to znamená že lidi, kteří sem přijdou vydělávat, tak oni v prvotní fázi, nějak od té tradice chodit do kostela, jak to mají doma, ustoupí, a pak zčásti jim dochází, že se nic nemění, že tento stav není něco vyjímečného, že i v tomto stavě je potřeba, dle možnosti, navštěvovat svůj obřad, svůj kostel a pokračovat v tom duchovním životě. Já spíš na Ukrajině načerpávám, protože tady jsme minoritní a kolem nás je římský prostředí a člověk když delší dobu žije i v manželství, tak se ztotožňují lidi v hodně věcech a tak jisto je to i v obřadech, že hodně máme tu tendenci zapomínat na ty úkony, takže na Ukrajině načerpám toho původního, bych řekl, přivezu sem zase novinky, že jsme ustoupili, dám příklad, drobnosti, od zvonečků na kadidle, to jsou jakoby nepodstatný věci, dalo by se říct, ale všechno dohromady harmonicky dává nějaký jeden celek, toho východního obřadu, a i po těchto elementech někdy je cítit, že něco tam chybí.

A co Vás osobně, jaké to bylo, když jste přišel do Čech, tady nebyla ještě farnost..?

Já jsem přišel do semináře, z ukrajinskýho semináře mě poslali vystudovat v Česku, v Olomouci, protože biskup můj, který mě posílal, v roce 1940, ve 40. letech tady studoval, takže chtěl navázat na tuto tradici. Řeckokatolická církev v roce 1991 teprve byla oficiálně povolena, takže jsme vyšli z podzemí a měli jsme seminář, který teprve se formoval a tak po těch letech studia mě poslali do Olomouce, jsem přijel v 18 letech, takže ten seminář byl v Olomouci svým způsobem vedený, byli jsme komunita 10 řeckokatolíků, měli jsme své dva kněze, kteří s náma byli, 8 studentů a tak jsme tuto komunitu uvnitř semináře nebo ten obřad tam pěstovali. a pak až myslím po roce 1993

ten obřad, východní liturgii jsme sloužili v dominikánském kostele, protože přijel otec, tenkrát to byl otec Ivan Ljavinec, biskup, exarcha řeckokatolické církve, který mimochodem mě pak i světil, takže on chtěl pro věřící v Olomouci odsloužit liturgii, nás k tomu přizval, abychom to organizačně zařídili a tak začali takový první vlaštovky sloužení východní liturgie v Olomouci. i když při nějaké rekonstrukci v dómském archivu, jsem dostal antimins, to je takový plátno, východní liturgie se může sloužit na oltáři, ale musí být ten antimins, ve kterém jsou zašity ostatky svatého, tak jsem ho dostal, mám ho doma schovaný, zjistil jsem, že je z roku 1950 nebo 1945 pro řeckokatolickou farnost v Olomouci, od, teď blahorečeného biskupa, Pavla Vojdiče, ze Slovenska, takže tady kdysi řeckokatolíků bylo větší množství. Bohužel díky komunistickému režimu byla řeckokatolická církev maskována a likvidována, teď žijeme v čase relativní svobody, řeckokatolická církev je církev mučedníků, vždycky byla, byli pronásledováni, ve vězení, církev trpitelů. Teď už máme prostor nějak existovat.

Co pro Vás osobně hrálo největší roli při integraci do české společnosti?

Pro mě osobně to bylo založení rodiny, určitě poznání místní kultury a tak dále, to bylo expres, seznámení se s těma elementama.

Jak si myslíte, že to mají farníci, co jim nejvíce pomáhá při integraci, vzájemném přijetí?

Rozhodně navazování na něco, co je společné, a farnost má svůj úřad, ale zároveň je součástí katolické církve, takže tím spojujícím prvkem je ta farnost.

V poslední době, události na Ukrajině, a podpora české společnosti Ukrajině taky velký efekt udělalo, především, doufám, že o pár lidí víc už ví, že Ukrajina není Rusko, to bylo vždycky bolestivý téma v 90. letech, „odkud jste?“- „z Ukrajiny“- „jo, z Ruska!“- a v těchto chvílích myslím si, že takové oslovení ještě bude bolestivější.